

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**Міграційні процеси, зумовлені російсько-українською війною:
економічна оцінка впливу на країни походження та прийому (на
прикладі України та Польщі)**

**Migration Processes Caused by the Russia–Ukraine War: An Economic
Assessment of the Impact on Countries of Origin and Destination (the Case of
Ukraine and Poland)**

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Мандрік Анна Ігорівна

Керівник – д.е.н., проф. Якубовський С. О. _____

Рецензент – доц., к.е.н. Крючкова Н. М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№__ від __._____.2025 р.
Завідувач кафедри

Захищено на засіданні ЕК №
протокол №__ від _____.12.2025 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
Голова ЕК

_____ ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

_____ ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

Одеса 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ.....	5
1.1. Поняття міграції та її види. Особливості воєнної міграції.....	5
1.2. Характеристика економічних наслідків міграції для країн походження та прийому.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	21
2.1. Динаміка міграційних потоків з України до Польщі до та після 2022 року.....	21
2.2. Економічний вплив міграції на ринок праці та соціальну сферу Польщі.....	29
2.3. Грошові перекази з Польщі до України: обсяги, структура, економічна роль.....	38
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	42
3.1. Перспективи польської міграційної політики щодо українських мігрантів.....	42
3.2. Пропозиції до української міграційної політики, спрямованої на підтримку рееміграції.....	47
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Міграційні процеси, що зумовлені війнами та збройними конфліктами – це одні з ключових викликів сучасного світу, котрі впливають на соціально-економічний розвиток як країн походження, так і країн прийому. Російсько-українська війна, спричинила масштабне переміщення українського населення, як всередині країни, так і за її межі. Внаслідок вимушених міграційних процесів змінилися демографічна та економічна динаміка, як в Україні, так і в сусідніх країнах, що прийняли українських біженців, зокрема, Польщі. Зазначені процеси мають глибокий економічний вплив, змінюючи ринки праці, соціальні системи та фінансові потоки через грошові перекази мігрантів.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розуміння економічних наслідків міграції під час воєнного стану для України, яка втрачає робочу силу та стикається з демографічними викликами, та Польщі, яка приймає значну кількість біженців, що впливає на її економіку та соціальну інфраструктуру. Вивчення цих процесів дозволяє не лише оцінити поточні економічні ефекти, а й розробити рекомендації для ефективної міграційної політики, спрямованої на підтримку реєміграції в Україні та інтеграцію мігрантів у Польщі.

Метою роботи є економічна оцінка впливу міграційних процесів, спричинених російсько-українською війною, на Україну, як країну походження та Польщу, як країну прийому.

Досягнення мети дослідження потребує вирішення наступних завдань:

- визначити поняття міграції та її види, особливості воєнної міграції;
- охарактеризувати економічні наслідки міграції для країн походження та прийому;
- дослідити динаміку міграційних потоків з України до Польщі до та після 2022 року;

- розглянути економічний вплив міграції на ринок праці та соціальну сферу Польщі;
- проаналізувати грошові перекази з Польщі до України, їх обсяги, структуру, економічну роль;
- запропонувати перспективи польської міграційної політики щодо українських мігрантів;
- розробити пропозиції до української міграційної політики, спрямованої на підтримку реєміграції.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси, зумовлені російсько-української війною.

Предметом дослідження є трансформація міграційних процесів в Україні та Польщі в умовах російсько-української війни.

У процесі роботи застосовувалися загальнонаукові методи: спостереження, узагальнення, систематизації, порівняння, історико-логічний, результатом яких стало напрацювання теоретичних основ міграційних процесів, їхніх теорій та чинників впливу.

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів щодо процесів міжнародної міграції.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати досліджень, викладені у роботі, оприлюднені у статті А. Мандрік, Н. Крючкової, С. Якубовського «Міграційні процеси між Україною та Польщею: динаміка, структура й економічні наслідки, опублікованій у журналі «Сталий розвиток економіки». 2025. № 6 (57). С. 30–37 та збірнику матеріалів Міжнародного круглого столу «Соціально-економічні наслідки сучасної бюджетної політики в ЄС, США та Україні» (м. Одеса, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 28 червня 2025 р.).

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ

1.1. Поняття міграції та її види. Особливості воєнної міграції

Міграційні процеси становлять невід'ємну частину історії людства та розвитку суспільства. Особливо актуальним у сучасному світі постає питання вимушеної міграції, зумовленої військовими конфліктами.

Міграція як соціально-демографічне явище має багатогранну природу і підлягає різноманітним класифікаціям. Основні типологічні підходи до міграції формувалися поступово, відображаючи еволюцію міграційних процесів та розвиток наукового розуміння цього феномену.

Насамперед міграцію поділяють на два великі типи: внутрішню та міжнародну. Внутрішня міграція відбувається в межах однієї країни і пов'язана із соціально-економічними просторовими умовами всередині держави. Натомість міжнародна міграція перетинає кордони держав і зумовлена міжнародними соціально-економічними та політичними чинниками, включаючи імміграційне та еміграційне законодавство відповідних країн.

Внутрішня міграція охоплює переміщення між різними адміністративними територіями: регіонами, областями, містами чи муніципалітетами. Характеристики та патерни внутрішньої міграції є важливими індикаторами темпів і процесів розвитку країни. При цьому внутрішні мігранти визначаються як особи, що змінюють місце проживання в межах адміністративної території своєї країни.

Міжнародна міграція передбачає зміну місця проживання з перетином державних кордонів. Міжнародні мігранти класифікуються як легальні іммігранти (особи, що переміщуються з дозволу приймаючої країни), нелегальні іммігранти (особи, що переміщуються без правового дозволу) та

біженці (особи, що перетнули міжнародний кордон, рятуючись від переслідувань).

Міграційні процеси також розрізняються за відстанню переміщення. Від локальних рухів (внутрішньобудинкових та міжбудинкових) до глобальних переміщень між континентами. На регіональному рівні міграція відбувається між областями чи штатами однієї країни, тоді як на міжнародному рівні вона включає переміщення між країнами (еміграція/імміграція).

За тривалістю міграція поділяється на:

- щоденну (маятникову) – пов'язану з щоденними поїздками на роботу;
- сезонну – наприклад, трудову міграцію залежно від сезону чи кочівництво скотарів;
- середньострокову тимчасову – робота за кордоном протягом кількох років або навчання;
- постійну – еміграція до іншої країни без наміру повернення [1].

Особливе значення має класифікація міграції за мотивом, де ключове місце посідає розрізнення добровільної та вимушеної міграції. Вимушена міграція існує, коли особа переміщується проти своєї волі (як-от раби) або коли переміщення ініційоване через зовнішні фактори, такі як стихійне лихо або війна.

Верховний комісар ООН у справах біженців (UNHCR) відзначає зростаючу схожість становища внутрішньо переміщених осіб зі становищем біженців, що спонукає UNHCR розширювати свою експертизу на випадки внутрішнього переміщення. Історично UNHCR має досвід роботи з внутрішньо переміщеними особами ще з 1961 року, у таких країнах як Бангладеш (1971-1972), Південний Судан (1972), Уганда (1979), Зімбабве (1980) та Чад (1981) [50].

Сучасний період характеризується не лише зростанням масштабу та географічного охоплення проблеми внутрішнього переміщення, але й новим

усвідомленням її стратегічного та гуманітарного значення. Зростання міжобщинних конфліктів, прагнення держав запобігти масовим потокам біженців та (до недавнього часу) зростаюча готовність впливових держав втручатися в зони кризи та конфлікту вивели проблему внутрішнього переміщення на чільне місце в міжнародному гуманітарному порядку денному.

Вимушена міграція – це переміщення людей, що відбувається проти їхньої волі або під впливом зовнішніх обставин, таких як війни, переслідування, стихійні лиха, економічні кризи тощо. Згідно з сучасними науковими підходами та міжнародними визначеннями, вимушену міграцію можна класифікувати за різними ознаками (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Класифікація видів вимушеної міграції

Критерій класифікації	Види вимушеної міграції	Характеристика
За причиною виникнення	Військові конфлікти	Переміщення через бойові дії, війни, окупації (внутрішньо переміщені особи, біженці)
	Політичні переслідування	Втеча від репресій, дискримінації, порушень прав людини
	Екологічні та природні катастрофи	Вимушене переселення через стихійні лиха (повені, землетруси, посухи)
	Економічні кризи та проекти розвитку	Вимушена міграція через руйнування економіки, голод, примусове виселення для будівництва
За географічним масштабом	Внутрішня (внутрішньо переміщені особи, ВПО)	Переміщення в межах однієї держави
	Міжнародна (біженці, шукачі притулку)	Перетин державних кордонів у пошуках безпеки
За правовим статусом	Легальні	Особи, які отримали офіційний статус біженця або тимчасового захисту
	Нелегальні	Особи без офіційного визнання або документів
За формою організації	Керовані	Організовані державою або міжнародними організаціями евакуації чи переселення
	Некеровані (стихійні)	Масові, неплановані переміщення, що виникають раптово
За тривалістю	Тимчасові	Переміщення на невизначений, але обмежений період часу
	Постійні	Переселення без наміру повернення

Продовження табл. 1.1

За суб'єктом міграції	Шукачі притулку	Особи, які подали заяву на отримання статусу біженця
	Внутрішньо переміщені особи (ВПО)	Особи, переміщені в межах країни
	Особи з тимчасовим захистом	Тимчасово захищені відповідно до міжнародних норм

Джерело: складено автором на основі [7], [28].

С. Колінсон виокремлює політичні вимушені міграції (класичні біженці), економічні вимушені (через екологічні катастрофи) та добровільні міграції [35]. ООН визначає вимушену міграцію як зміну місця проживання проти волі людини через стихійні лиха, війни, переслідування [50].

Вимушена міграція має різні форми організації – від керованих евакуацій до стихійних масових потоків. Українське законодавство розрізняє вимушених переселенців і біженців, що відповідає міжнародним підходам.

Таким чином, вимушена міграція – це багатогранне явище, яке включає різні типи за причинами, масштабом, правовим статусом і формою організації, що є ключовим для розробки політик захисту та допомоги мігрантам.

Принципово важливим у контексті вимушеної міграції є питання національних механізмів захисту. UNHCR та інші гуманітарні організації останніми роками все більше наголошують на концепції державної відповідальності – принципі, який передбачає, що уряди та інші суб'єкти в країнах походження мають першочерговий обов'язок діяти у спосіб, сприятливий для запобігання та вирішення проблем біженців.

Цей принцип має важливе значення для проблеми внутрішнього переміщення, оскільки внутрішньо переміщені особи залишаються під юрисдикцією своєї держави, навіть якщо вони не користуються її ефективним захистом. Відновлення та зміцнення національних механізмів захисту є важливим першим кроком у забезпеченні безпеки внутрішньо переміщених осіб та вирішенні проблеми внутрішнього переміщення [51].

Досвід демонструє, що інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки переміщених осіб. Зростання організацій самопомоги в Ліберії, наприклад, описується як одне з найбільш позитивних явищ, що виникли в ході ліберійської війни. В інших місцях, за відсутності офіційної чи міжнародної допомоги, місцеві релігійні, правозахисні та жіночі групи взяли на себе провідну роль у мобілізації підтримки для внутрішньо переміщених осіб.

У Південній Америці церква, як одна з найважливіших соціальних інституцій, відіграла провідну роль у привертанні уваги до становища внутрішньо переміщених осіб. У Колумбії, наприклад, Єпископальна конференція нещодавно завершила масштабний проект з документування кількості внутрішньо переміщених осіб по всій країні [49].

Теоретичне осмислення міграційних процесів пройшло значну еволюцію від класичних економічних підходів до сучасних комплексних теорій, що враховують множинність факторів міграції. Для розуміння вимушеної міграції в умовах війни особливо важливими є нові підходи, які враховують не лише економічні, але й політичні, безпекові та гуманітарні аспекти (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні теорії міграції

Теорія	Основна ідея	Рівень аналізу	Застосовність до вимушеної міграції під час війни
Неокласична економічна теорія	Міграція як результат раціонального економічного вибору	Індивідуальний	Низька
Нова економіка міграції	Стратегія диверсифікації ризиків домогосподарств	Сімейний	Середня
Теорія двоїстого ринку праці	Структурний попит на іммігрантську працю	Макроекономічний	Низька
Теорія світових систем	Міграція як наслідок проникнення капіталістичних відносин у периферійні зони	Глобальний	Середня
Теорія міграційних мереж	Соціальні зв'язки знижують вартість та ризики міграції	Соціальний	Висока

Продовження табл. 1.2

Теорія кумулятивної причинності	Самопідтримувана природа міграції	Соціально-економічний	Середня
Теорія інституційної міграції	Роль організацій у підтримці міграційних потоків	Інституційний	Висока
Теорія вимушеної міграції	Фокус на примусових факторах переміщення	Комплексний	Дуже висока
Теорія «притягання-відштовхування»	Пояснює міграцію через два основні набори факторів: відштовхуючі (push factors), які змушують людей залишати місце проживання, та притягуючі (pull factors), які приваблюють їх до нових місць.	Соціально-економічний	Висока

Джерело: складено автором на основі [4], [24].

На думку Р. Кінга, хоча література з міжнародної міграції зростає значними темпами, теоретичні роботи трапляються значно рідше, адже різноманітність форм міграції перешкоджає виробленню узагальнюючих теорій. У своїй статті автор спочатку розглядає різні типи міграції та наголошує на необхідності міждисциплінарного підходу до вивчення та теоретизації міграції. В основній частині статті також наданий персоналізований огляд теорій міжнародної міграції, поділений на такі розділи: теорія «тягни-штовхай» та неокласичний підхід; міграція та переходи в галузі розвитку; історико-структурні та політекономічні моделі; роль систем та мереж; «нова економіка» міграції; і підходи, що ґрунтуються на «транснаціональному повороті» в дослідженнях міграції.

Проблемами теоретизування міграції, на думку автора, залишаються необхідність вбудувати вивчення міграції у глобальні процеси соціальної, економічної та політичної трансформації та у біографії життєвих шляхів мігрантів; важливість пояснення причин, через які люди не мігрують, а також актуальність екзистенційних та емоційних аспектів міграції [37, с. 2].

Як вважає Дж. Солт, сьогодні пекучі проблеми, пов'язані з міграцією, вже не ті, що були раніше. Зареєстрована міграція зараз є відносно стабільною, за винятком включення великої кількості амністованих колишніх нелегальних мігрантів у деяких країнах. Так, західноєвропейські країни все більше стурбовані проблемами старіння демографічних показників та роллю, яку може зіграти міжнародна міграція. Існує також усвідомлення того, що демографія іммігрантів є важливим елементом у майбутньому розвитку населення в Європі.

Зараз формується більш інтегрована європейська економіка та простір, що характеризується як новими, так і старими формами мобільності [44, с. 3].

У дослідженні Х. Крігера розглянуто міграційний потенціал до ЄС, а саме, наведено побудову залежних змінних та кількісну оцінку очікуваного міграційного потенціалу; проаналізовано соціально-економічні умови міграції; мотиви міграції; проведено аналіз взаємозв'язку між суб'єктивною якістю життя та запланованою міграцією; У першому додатку викладено основу даних [38, с. 18].

Ф. Кастеллі вивчає міграцію як складне явище, в якому «макро-», «мезо-» та «мікро» фактори діють спільно, формуючи остаточне рішення людини про міграцію, інтегруючи простішу попередню теорію «притягання-відштовхування».

Серед «макрофакторів» основними чинниками міграції є політична, демографічна, соціально-економічна та екологічна ситуація. Вони є основними рушійними силами вимушеної міграції, як міжнародної, і внутрішньої, й у значною мірою перебувають поза контролем окремих осіб.

Серед «мезофакторів» важливу роль відіграють комунікаційні технології, захоплення земель та зв'язки з діаспорою. Зокрема, соціальні мережі залучають людей із країн їх походження, підвищуючи поінформованість про умови життя в багатому світі, хоча найчастіше ця інформація сильно перебільшена, причому зв'язок з діаспорою також виступає як атрактант. Однак «мікрофактори», такі як освіта, релігія,

сімейний стан та особисте ставлення до міграції, також відіграють ключову роль у прийнятті остаточного рішення про міграцію – індивідуальний вибір.

Після прибуття до країни призначення мігрантам доводиться проходити складний і найчастіше суперечливий процес інтеграції до спільноти, що приймає. У свою чергу, країнам призначення необхідно переглянути позитивний середньо- та довгостроковий потенціал міграції та бути готовими приймати мігрантів на благо як самих мігрантів, так і їхнього корінного населення [34].

Вимушена міграція, спричинена військовими конфліктами, становить особливий тип міграційних процесів, що потребує поглибленого аналізу. Цей вид міграції має суттєві відмінності від інших типів міграційних процесів як за причинами, так і за наслідками для мігрантів та приймаючих спільнот.

В умовах військових конфліктів формуються дві основні категорії вимушених мігрантів: внутрішньо переміщені особи (ВПО) та біженці. Відповідно до міжнародних норм, особа, яка залишає домівку через вимушене переміщення (наприклад, внаслідок стихійного лиха або громадянських заворушень) може визначатися як переміщена особа, або, якщо залишається в межах рідної країни, як внутрішньо переміщена особа.

У контексті України війна створює потужні відштовхуючі фактори, такі як небезпека для життя, руйнування житла, економічна нестабільність та відсутність доступу до базових послуг, таких як вода, електрика та охорона здоров'я. Наприклад, за даними UN Refugee Agency, ракетні атаки пошкодили понад 2,5 мільйона будинків, що змусило багатьох тікати [49].

Притягуючі фактори включають безпеку, гуманітарну допомогу, доступ до роботи та соціальних послуг у країнах-приймачах. Польща, наприклад, прийняла найбільшу кількість біженців (близько 1 мільйона), завдяки географічній близькості, спрощеним процедурам тимчасового захисту та наявності українських діаспор. Економічні можливості та безпека є ключовими притягуючими факторами для вибору країни призначення.

Ця теорія є особливо актуальною для України, оскільки вона пояснює масштаби втечі населення та вибір конкретних напрямків, таких як Польща, Німеччина та Канада, де біженці сподіваються знайти кращі умови для життя.

Кожна з цих теорій є високо актуальною для аналізу міграційних процесів в Україні, враховуючи поточну гуманітарну кризу. Вони не лише пояснюють поточну кризу, але й пропонують рамки для розробки політик, таких як програми інтеграції, правовий захист та підтримка діаспор, що є особливо важливим у контексті триваючої війни та потреб переміщених осіб (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Порівняння основних теорій міграції в контексті їхньої
актуальності для України**

Теорія	Основні аспекти	Актуальність для України
«Притягання-відштовхування»	Відштовхуючі (небезпека) та притягуючі (безпека) фактори	Пояснює масову втечу та вибір країн, таких як Польща
Міграційних мереж	Роль діаспор у підтримці та адаптації	Важлива для інтеграції через зв'язки з діаспорами
Вимушеної міграції	Примусове переміщення через війну	Відображає реальність біженців, потребу в захисті
Світових систем	Глобальні нерівності та вплив на конфлікт	Допомагає зрозуміти ширший контекст війни та міграції

Джерело: складено автором на основі [6], [19].

Таким чином, ці теорії міграції є критично важливими для аналізу міграційних процесів, викликаних війною в Україні. Вони надають комплексний погляд на причини міграції, вибір країн призначення, роль соціальних мереж та глобальні структури, що впливають на конфлікт. У сучасних умовах, коли війна триває, а потреби біженців залишаються величезними, ці теорії допомагають розробляти ефективні стратегії підтримки та інтеграції, враховуючи як локальні, так і глобальні фактори.

Подальші дослідження вимушеної міграції в умовах війни мають зосередитися на розробці ефективних механізмів захисту прав вимушених

мігрантів, зміцненні національних систем захисту та підтримці гуманітарних ініціатив громадянського суспільства.

1.2. Характеристика економічних наслідків міграції для країн походження та прийому

Міграційний потенціал є сукупністю складових його функціональних потенціалів (субпотенціалів). Серед них найчастіше виділяють соціально-демографічний та економічний потенціал мігрантів.

Однак на сьогоднішній день не існує загальноприйнятої структури міграційного потенціалу, що дозволяє самостійно визначати основні елементи, що входять до складу потенціалу в залежності від особливостей міграційної ситуації країн-донорів і країн-реципієнтів, а також від провідної в країні державної міграційної політики.

Міграція завжди була пов'язана з гострими та довгостроковими економічними та соціальними подіями, але її напрямок ніколи не можна було передбачити [18, с. 141].

Особливу роль цих потоках грає тимчасова трудова міграція. Як правило, дві третини міжнародних мігрантів складають трудові мігранти. Навіть коли йдеться про вимушену міграцію, більшість мігрантів зрештою стають частиною робочої сили у своїх нових країнах. До глобальних працівників можна віднести тимчасових трудових мігрантів, підприємців-мігрантів, біженців, які прагнуть отримати доступ до місцевих ринків праці в країнах призначення, і будь-які інші категорії працівників, які живуть і працюють у країні, відмінній від країни свого походження.

Сучасні моделі міграції змінюють уявлення про мігрантів та міграцію. З'являються нові коридори міграції, з дедалі різноманітніших країн походження, причому пункти призначення мігрантів суттєво не змінюються і, переважно, перебувають у Європі, Північній Америці та регіоні Перської затоки.

Рис. 1.1. Структура економічного потенціалу мігрантів

Джерело: складено автором на основі [23]

Таким чином, міграція глобалізувалася з погляду країни призначення, але не з погляду країни походження. Це загалом відбиває асиметричний характер процесів глобалізації. Зміни створили, з одного боку, значні можливості, з іншого боку, загострили проблеми окремих осіб, організацій та суспільств.

Міграція, особливо в контексті війни в Україні, має глибокий вплив на економіку як країн походження, так і країн прийому. Станом на травень 2025 року, за даними ООН, близько 4,9 мільйона українців знайшли притулок за кордоном, переважно в країнах ЄС, таких як Польща, Німеччина та Чехія. Ця міграція спричинила як позитивні, так і негативні економічні наслідки, які можна аналізувати через теоретичні рамки та адаптувати до українських реалій [9].

На індивідуальному рівні існують серйозні відмінності між обставинами міграції і, отже, досвідом, що призводить до різних «культур міграції». Наприклад, мігранти, які не мають особливих причин покинути свою країну, але розглядають міграцію як свободу і нові можливості, загалом

менш вразливі і більш мотивовані до інтеграції, ніж мігранти, які не мали іншого вибору, крім як виїхати з країни. На організаційному рівні багато компаній наймають мігрантів, щоб отримати доступ до різноманітних ринків та клієнтів, захистити місцеві ресурси або поділитися знаннями за межами національних та географічних кордонів.

Для країн прийому міграція може заповнити дефіцити робочої сили, особливо в секторах з високим попитом на некваліфіковану або спеціалізовану робочу силу. Мігранти можуть сприяти економічному зростанню через споживання, інвестиції та підприємництво. Вони також можуть вносити вклад у державні фінанси через податки, хоча можуть вимагати послуг державного сектору, що створює як витрати, так і вигоди.

Соціальні та культурні наслідки включають збільшення різноманіття, що може принести культурне збагачення, але також може призвести до соціальних напруг або викликів інтеграції.

Найчастіше у дослідженнях міграції економічний потенціал мігрантів для країни призначення відзначається у внеску в економіку країн, які приймають, висококваліфікованих мігрантів. Проте, низькокваліфіковані мігранти також відіграють значну роль. У країнах із великою часткою висококваліфікованих місцевих жителів низькокваліфіковані робітники-мігранти доповнюють навички місцевих жителів, займаючи робочі місця у непривабливих секторах економіки.

Хоча багато країн вітають кваліфікованих мігрантів, сподіваючись заповнити дефіцит ринку праці, дослідження показують, що чим більш кваліфіковані мігранти, тим менше у них шансів знайти відповідну роботу порівняно з їхніми місцевими колегами.

Це називається «парадоксом навичок» і поширене в багатьох країнах, які приймають мігрантів (наприклад, у Західній Європі, США, Канаді) з двох причин: по-перше, навіть якщо мігрант має високий рівень освіти, його соціальний статус («бути мігрантом») залишається низьким у країні прийому і цей статус мігранта не повинен створювати конкуренцію місцевим

спеціалістам; і, по-друге, конкуренція за висококваліфіковані робочі місця є жорсткішою, ніж за низькокваліфіковані.

Для формування міграційного потенціалу важливо зрозуміти, як кваліфіковані мігранти реалізують свою кар'єру на місцевому ринку праці, з якими перешкодами стикаються у створенні умов, порівняної з тією, яку вони залишили в країні виходу. При цьому основна перешкода – низький статус більшості мігрантів [39].

Для мігрантів включення в ринок праці створює економічну безпеку та підвищує їх добробут та почуття приналежності до суспільства, що їх приймає. Особливий інтерес викликає вивчення кар'єрних переходів кваліфікованих мігрантів та питань трудової інтеграції після прибуття до приймаючої країни. Для того, щоб брати участь у міграції та долати її численні проблеми, багато мігрантів, як правило, мотивовані старанно працювати і домагатися високих результатів.

Таких мігрантів називають «адаптивними» у своїй новій кар'єрній орієнтації, тобто вони виявляють ініціативу у своїх зусиллях адаптації, але при цьому усвідомлюють перешкоди на шляху до неї. Вони частіше за інших мають більш високу мотивацію до досягнень і використовують наявний у них потенціал.

Потенційний внесок мігрантів може бути реалізований без належної трудової інтеграції. Навіть у країнах, відомих як «країни мігрантів», втрата вартості, пов'язана з проблемами інтеграції, може бути значною. Наприклад, економіка Канади щорічно втрачає понад 11 млрд. дол. через недостатнє використання навичок мігрантів.

У країнах-реципієнтах також активно використовується підприємницький потенціал мігрантів. Чинники, що лежать в основі підприємницького вибору мігранта, можна поділити на дві групи:

- 1) Підприємництво сприймається мігрантами як стратегія виживання.

2) Підприємницький успіх пояснюється діловою хваткою та пасіонарністю мігрантів [29].

Готовність мігрантів йти на підприємницький ризик – характеристика, вже продемонстрована ними, коли вони зважилися на переїзд в іншу країну, – також є чинником їхнього підприємницького потенціалу. Дослідники пов'язують підприємництво мігрантів з вищою освітою та досвідом ведення бізнесу, отриманим у країнах, що їх приймають. Найчастіше підприємництво виникає серед груп мігрантів із середнім чи елітним минулим у своїх країнах, що призводить до доступу до фінансового капіталу як через родичів, так і через фінансові установи, які обслуговують мігрантів у країнах, що приймають.

Для країн, таких як Польща та Німеччина, українські мігранти сприяють економічному зростанню, заповнюючи прогалини на ринку праці та збільшуючи споживання. Наприклад, у Польщі українські мігранти сплатили 2,4 мільярда доларів податків, що позитивно впливає на державні фінанси. Проте це також створює тиск на житло, охорону здоров'я та освіту, що може вимагати значних інвестицій.

Для країн походження міграція часто призводить до втрати людського капіталу через виїзд кваліфікованих фахівців, що може сповільнити економічний розвиток, зменшуючи потенціал для інновацій та зростання. Зменшення пропозиції праці може призвести до дефіциту робочої сили в певних секторах, що потенційно підвищує зарплати, але також знижує загальний економічний валовий внутрішній продукт (ВВП). Фіскальні наслідки включають втрату податкових надходжень від емігрантів та можливе збільшення витрат на соціальні послуги для тих, хто залишився.

Проте позитивний економічний потенціал мігрантів визначається двома ключовими питаннями, що виникли в контексті досліджень міграційного потенціалу для країн-донорів: це грошові перекази та їх вплив на економіку. З економічної точки зору наслідки грошових переказів, які мігранти відправляють своїм сім'ям, є одним із найбільш перетворюючих

процесів глобальної міграції. Фінансові потоки, що генеруються міжнародними мігрантами, та грошові перекази перевищують національні бюджети деяких країн, що розвиваються, а також потоки прямих іноземних інвестицій та офіційної допомоги з метою розвитку, які ці країни отримують.

У 2024 р. світові грошові перекази сягнули 717 млрд. дол. США, з яких понад 529 млрд. дол. США були відправлені в країни, що розвиваються, де грошові перекази часто є одним з найбільших секторів економіки. Мігранти та їх грошові перекази сприяють розвитку життєво важливих будівельних сфер у країнах походження мігрантів, безпосередньо пов'язані зі створенням нових підприємств та доступності капіталу для інвестування в нові підприємства та з більшою інтернаціоналізацією економіки загалом [50].

Збільшення обсягу попиту, створюваного грошовими переказами та інвестиціями мігрантів у їхніх рідних країнах, також сприяє розширенню ринку для транснаціональних корпорацій та спонукає місцеві фірми самим виходити за кордон, відкриваючи філії у їх районах проживання.

Більше того, відсутність хорошої освіти чи технічної підготовки у мігрантів не впливає на цілі фінансування. Однак, коли грошові перекази надходять від мігрантів, які живуть за кордоном у розсіяних діаспорах, прямий вплив грошових переказів мігрантів на доступ до венчурного капіталу на батьківщині стає незначним. Ці прямі ефекти посилюються в географічно сконцентрованих діаспорах, особливо тих, що складаються з менш кваліфікованих (освічених) мігрантів.

У цьому контексті слід зазначити, що інститути взаємодії з діаспорою значно посилюють позитивний вплив грошових переказів. Але не можна забувати, що покращення економічних можливостей та працевлаштування на національному ринку праці можуть сприяти зниженню рівня міграційного потенціалу та, таким чином, уповільнити темпи виїзду працездатного населення. У той же час міграція, особливо через війну, призводить до значної втрати кваліфікованих працівників, що може сповільнити економічне відновлення. Дослідження вказують на зменшення потенціалу ВВП через

дефіцит робочої сили, особливо в секторах, таких як будівництво та сільське господарство.

Наведемо порівняльну таблицю, яка підсумовує економічні наслідки міграції для країн походження та прийому (табл. 1.4)

Таблиця 1.4

Економічні наслідки міграції для країн походження та прийому

Аспект	Країна походження	Країни прийому
Робоча сила	Значна втрата робочої сили, особливо кваліфікованих працівників	Приплив робочої сили для заповнення прогалин; потенційна конкуренція
Економічний розвиток	Зменшений потенціал ВВП; дефіцит робочої сили гальмує відновлення	Підтримка від додаткової робочої сили; збільшене споживання та інвестиції
Грошові перекази	Життєво важлива фінансова підтримка для сімей та економіки	Опосередковано виграють від зростання економічної активності у країнах походження
Державні фінанси	Втрата податкових надходжень; збільшені витрати на населення, що залишилося	Збільшена податкова база; витрати на державні послуги для мігрантів
Соціальні послуги	Тиск на послуги для тих, хто залишився; потенціал соціального невдоволення	Тиск на житло, охорону здоров'я, освіту; необхідність програм інтеграції
Довгостроковий вплив	Потенціал демографічного зменшення; залежність від грошових переказів	Демографічна підтримка; культурне різноманіття; потенціал для соціальної згуртованості або напруги

Джерело: складено автором на основі [11], [19], [21]

Слід зауважити суперечливий характер наслідків даних ефектів, що вимагає розробки відповідних ефективних політик, спрямованих на використання позитивних сторін та нівелювання ризиків.

Таким чином, міграційний потенціал є складним феноменом, що охоплює соціально-демографічні та економічні субпотенціали мігрантів, і його структура варіюється залежності від міграційних контекстів країн-донорів і реципієнтів, а також державної політики. Загалом, суперечливий характер міграційних ефектів вимагає збалансованих політик для максимізації переваг (таких як інтеграція та використання потенціалу) та мінімізації ризиків (наприклад, мозковий відтік і соціальні витрати).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Динаміка міграційних потоків з України до Польщі до та після 2022 року

До початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року міграційні потоки в Україні мали переважно трудовий характер: українці виїжджали за кордон, зокрема до Польщі, Чехії та інших країн ЄС, у пошуках роботи, а внутрішня міграція була пов'язана з переміщенням із тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу (близько 1,3 млн ВПО) через анексію Криму та початок війни на Донбасі. Після вторгнення міграція набула вимушеного характеру через бойові дії та загрозу життю.

Розглянемо динаміку міграційних потоків в умовах до повномасштабного вторгнення. Офіційні показники еміграції й імміграції в Україні, зокрема за даними Державної служби статистики України наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Міжнародні міграційні потоки в Україну й з України за 2017-2021 рр. (міждержавна міграція), осіб

Роки	Кількість прибулих в Україну	Кількість вибулих з України	Сальдо міграції
2017	28,360	20,234	8,126
2018	39,307	24,252	15,055
2019	45,011	26,789	18,222
2020	26,361	19,121	7,240
2021	41,724	22,587	19,137

Джерело: складено автором на основі даних [26]

Якщо подивитися на сальдо міграції – рис. 2.1, то можна помітити, що її

динаміка є нерівномірною, але протягом всього періоду додатною.

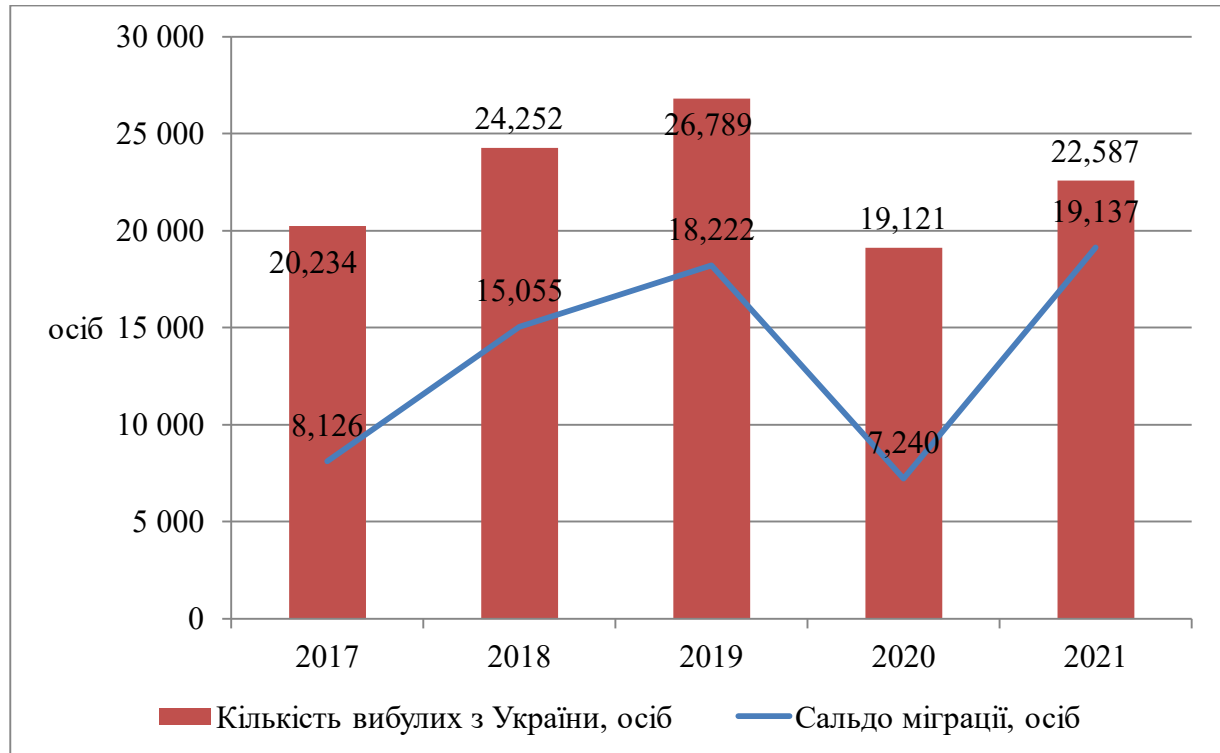

Рис. 2.1. Сальдо міждержавної міграції у 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [26]

Так, мінімальний показник сальдо міграції спостерігався у 2020 році, що пояснюється, що то був рік пандемії COVID-19, коли через локдауни були накладені заборони на вільне пересування, зокрема, між країнами. Слід зазначити, що чисельність тих, хто виїхав з України – також було мінімальним того року, 19,121 особа. Найбільше сальдо міграції спостерігалось у 2021 році, відповідно до максимальної різниці між тими, хто повернувся та тих, хто виїхав. Багато в чому це пояснюється поступовим відновленням післяпандемічного періоду, коли багато хто з трудових мігрантів не відвідував Україну, а після послаблення обмежень скористався пригодою навідати батьківщину.

Максимальна чисельність тих, що вибули з України спостерігалася у 2019 році, оскільки саме цього року країни ЄС, зокрема Польща, активно залучали українських працівників через спрощені візові процедури та програми працевлаштування. Наприклад, у 2019 році Польща видала сотні тисяч робочих віз українцям, що становило значну частку міграційного

потоків. Загалом за період чисельність тих, хто виїхав з України збільшилася на 11,6%, а сальдо міграційних потоків зросло понад у двічі, на 135,5%.

Розглянемо тепер географічну спрямованість міграції – виїзної до Польщі, оскільки це становить інтерес відповідно до теми дослідження – табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Міграційні потоки з України до Польщі у 2019-2021 рр., осіб

Роки	Кількість прибулих в Україну	Кількість вибулих з України	Сальдо міграції
2019	724	825	-101
2020	546	389	157
2021	877	558	319

Джерело: складено автором на основі даних [26]

Нажаль, наведені дані наявні лише за 2019-2021 рр., тому не вдається прослідкувати динаміку хоча б за 5 років. Отже, наведені у табл. 2.2. дані свідчать про скорочення кількості українських мігрантів, що виїхали до Польщі протягом 2019-2021 рр. – на 267 осіб (+12,28), при цьому кількість тих, хто прибули в Україну з Польщі – навпаки, збільшилася, на 153 особи (+21,1%).

Слід оцінити таку ситуацію як також вплив коронавірусу та його наслідків, оскільки карантинні обмеження, закриття кордонів і призупинення видачі робочих віз у багатьох країнах ЄС, включаючи Польщу, ускладнили виїзд українців. Наприклад, у 2020 році Польща тимчасово призупинила видачу деяких категорій віз, що скоротило кількість нових трудових мігрантів.

Водночас зрозуміло, що насправді до Польщі не могла виїжджати така невелика кількість трудових мігрантів. В цілому проблематика вивчення реальної кількості трудових мігрантів є складною. За даними різних джерел, у 2019 році в Польщі було зареєстровано 972 тис. українців, які отримали тимчасові дозволи на роботу, у 2020 році – 857 тис., а у 2021 році – 1,055

тис. Ці цифри стосуються легальної міграції, але частина українців могла перебувати нелегально, перевищуючи терміни перебування за візами чи безвізовим режимом.

Безперечно, Польща знаходиться серед лідерів за трудовою міграцією українців. Загальну чисельність трудових мігрантів у Польщі оцінити важко, за оцінками, у 2019-2021 роках кількість українців у Польщі могла коливатися від 500 тис. до 1 мільйона унікальних трудових мігрантів, залежно від сезонності та тривалості перебування.

Згідно з переписом населення 2021 року, в Польщі було зареєстровано 420,299 українців як частину постійного населення. Крім того, у 2021 році було видано 325,779 робочих дозволів українцям, а також зафіксовано 1,705,709 заяв на довірення роботи іноземцю, що включає багатьох українців, які працювали за спрощеною процедурою.

На початку 2022 року згідно із даними статті «The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges», зазначено, що вже до повномасштабного вторгнення в Польщі проживали або працювали близько 1,35 мільйона українців, переважно як трудові мігранти.

У перші дні повномасштабної війни щоденний відтік з України сягнув 200 тис. перетинів кордону 6 березня 2022 року, причому, більшість людей, що виїжджали з України, прямували саме до Польщі. Зокрема, з лютого 2022 р. зафіксовано понад 6 мільйонів перетинів кордону з України до Польщі (рис. 2.2).

Слід зазначити, що не всі, хто прямував до Польщі, залишилися там, дехто попрямував далі, до інших країн.

Станом на середину вересня 2022 року Польща залишалася основною приймаючою країною в абсолютних цифрах – 1,38 мільйона біженців з України зареєстровані для тимчасового захисту в країні. Надалі відбулася певна стабілізація – деякі вимушені мігранти переїхали до інших країн, деякі повернулися додому.

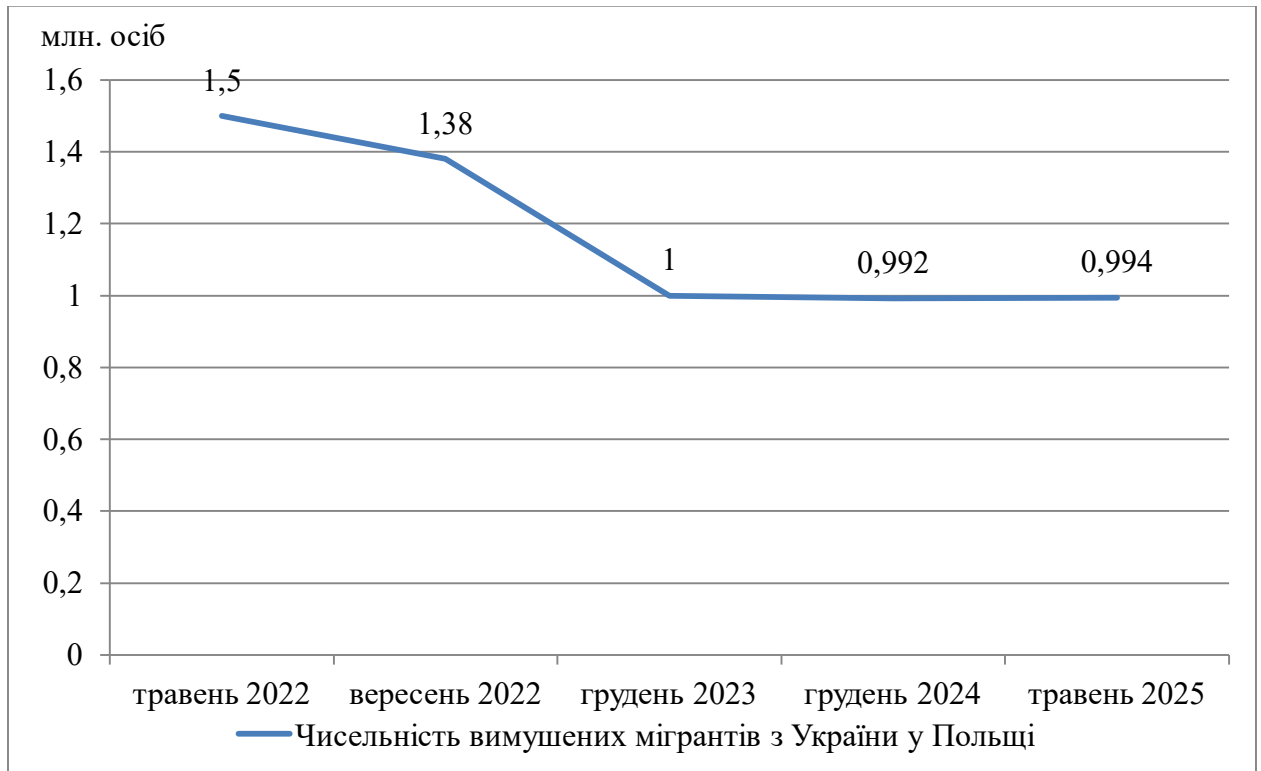

Рис. 2.2. Чисельність вимушених мігрантів з України до Польщі у 2022-2025 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [48]

Якщо подивитися на наступний етап – кінець 2024 року, то відбулося подальше скорочення чисельності вимушених мігрантів в Польщі – 992 тис. осіб, однак станом на травень 2025 року відбулося збільшення вимушених мігрантів до 994 тис. осіб, що пов'язано із зміною лінії бойових дій через наступ російських агресорів.

Якщо розглянути офіційну польську статистику щодо дійсних дозволів на проживання, виданих мігрантам з України протягом 2020-2024 років – рис. 2.3, то також можна оцінити наявну тенденцію. Зазначимо, що дозвіл на проживання в Польщі (Karta pobytu) – це офіційний документ, який дозволяє іноземцю перебувати в Польщі на законних підставах протягом певного терміну; він є посвідченням особи і дає право на в'їзд та перебування в Польщі, а також на перетин кордону країн Шенгенської зони без необхідності отримання віз.

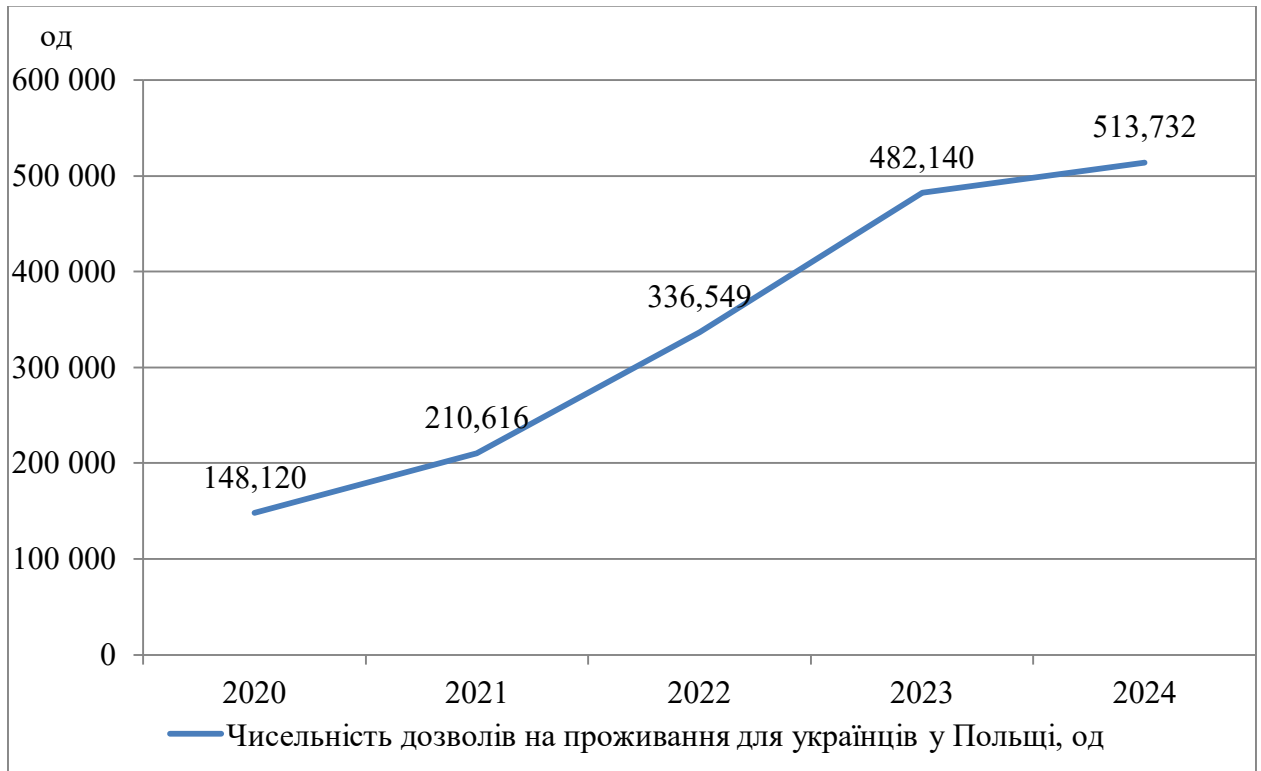

Рис. 2.3. Чисельність дійсних дозволів для українців на проживання у Польщі у 2020-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [42]

Як можна побачити з наведених даних, чисельність дійсних дозволів на проживання, виданих польською імміграційною службою, у 2024 році становила 513,732 тис дійсних дозволів на проживання. При цьому ця чисельність зросла у більш ніж 3 рази протягом періоду. Водночас така чисельність ще не відображає актуальних даних, оскільки ці дозволи було видано переважно особам, які прибули до Польщі до 2022 року.

Що стосується статистики з загальнодоступних даних з реєстрів PESEL-UKR (рис. 2.4) – спеціальної бази даних у Польщі, що створена для реєстрації громадян України та членів їхніх сімей, які прибули до Польщі після 24 лютого 2022 року у зв'язку з війною в Україні. PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności – це універсальний електронний ідентифікаційний номер, який використовується в Польщі для ідентифікації фізичних осіб; статус «UKR» вказує на те, що номер видано на підставі спеціального закону про допомогу громадянам України в умовах збройного

конфлікту) – то вона показує, що майже мільйон мігрантів на даний момент перебувають у Польщі з тих, хто прибув після початку війни у 2022 році.

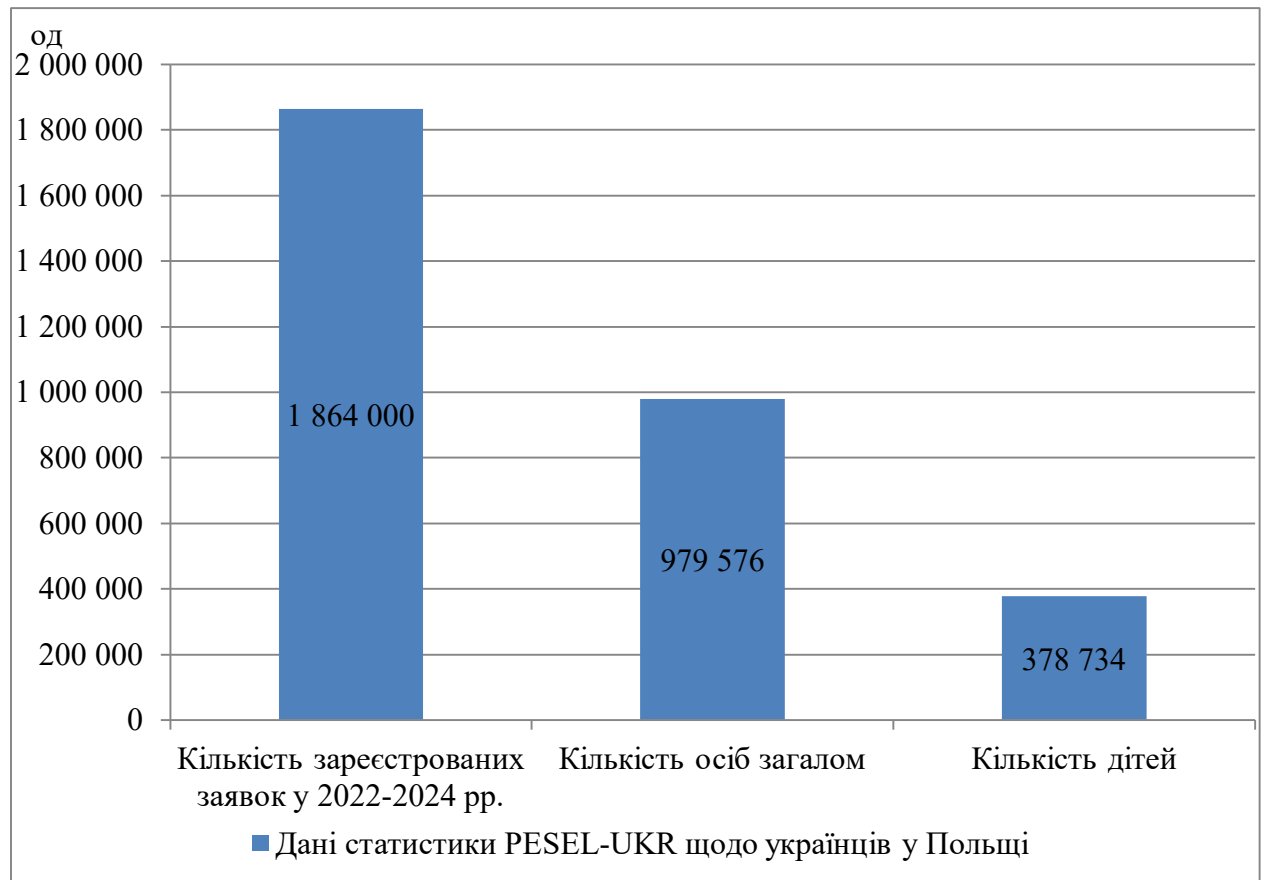

Рис. 2.4. Дані статистики щодо українців у Польщі станом на кінець 2024 року

Джерело: складено автором на основі даних [46]

Також, як свідчать зазначені дані, чисельність вимушених мігрантів включає 378 734 дітей віком до 18 років.

Таким чином, проведений аналіз чисельності мігрантів з України до Польщі свідчить про наступне. Так, слід зазначити, що в цілому міграція до Польщі з України набула значного розвитку ще з 2014 року. Спочатку до ключових її факторів слід віднести переважно економічні проблеми: різницю між зарплатами в Польщі та Україні, а також польськими правилами, що дозволяють українським іммігрантам працювати в Польщі. При цьому російська агресія щодо України у 2014 році (анексія Криму та початок війни на Донбас) розглядалася як додатковий фактор.

Спочатку українська міграція мала переважно циклічний характер, з часом вона стала більш усталеною, а початок повномасштабної війни призвів до різкого зростання чисельності осіб, що мігрували до Польщі.

Причому, порівнюючи стан міграції до Польщі до повномасштабного вторгнення та після, слід визначити такі його особливості – до початку повномасштабного вторгнення міграція українців до Польщі була переважно трудовою, зумовленою економічними факторами, безвізовим режимом (з 2017 року) та попитом на робочу силу в Польщі (у будівництві, сільському господарстві, сфері послуг). Частина українців також перебувала в Польщі як студенти чи члени сімей трудових мігрантів. Слід зауважити, що пандемія COVID-19 протягом 2020-2021 рр. зменшила міграційні потоки через обмеження на перетин кордонів, але до початку 2022 року потік частково відновився.

Після лютого 2022 року міграційний потік з України до Польщі має всі ознаки вимушеної гуманітарної міграції через повномасштабну неспровоковану російську агресію. Причому, якщо раніше міграційні потоки, що носили економічний характер, здебільшого складалися з людей, що займалися некваліфікованою працею, то після початку повномасштабного російського вторгнення, вимушені мігранти з України переважно складаються з жінок та дітей.

Крім того, трудова міграція доповнилася висококваліфікованим персоналом. В цілому сучасні міграційні потоки суттєво вплинули на демографічні, економічні та соціокультурні параметри польського суспільства. Початковий масовий приплив 1,5 мільйона біженців протягом перших місяців війни трансформувався у стабілізовану діаспору 994,18 тис осіб, що засвідчує перехід від гуманітарної кризи до структурованого міграційного процесу з довгостроковими наслідками. Саме зазначені наслідки будуть досліджені у наступному підрозділі.

2.2. Економічний вплив міграції на ринок праці та соціальну сферу Польщі

Економічний вплив міграції на ринок праці та соціальну сферу є багатограним і часто суперечливим. Так, з одного боку, у соціальній сфері міграція сприяє культурному збагаченню та демографічній стабільності, але з іншого – генерує напругу через тиск на соціальну систему.

Досліджуючи економічний вплив міграції на ринок праці та соціальну сферу Польщі, важливо приділити увагу гендерній структурі мігрантів (рис. 2.5).

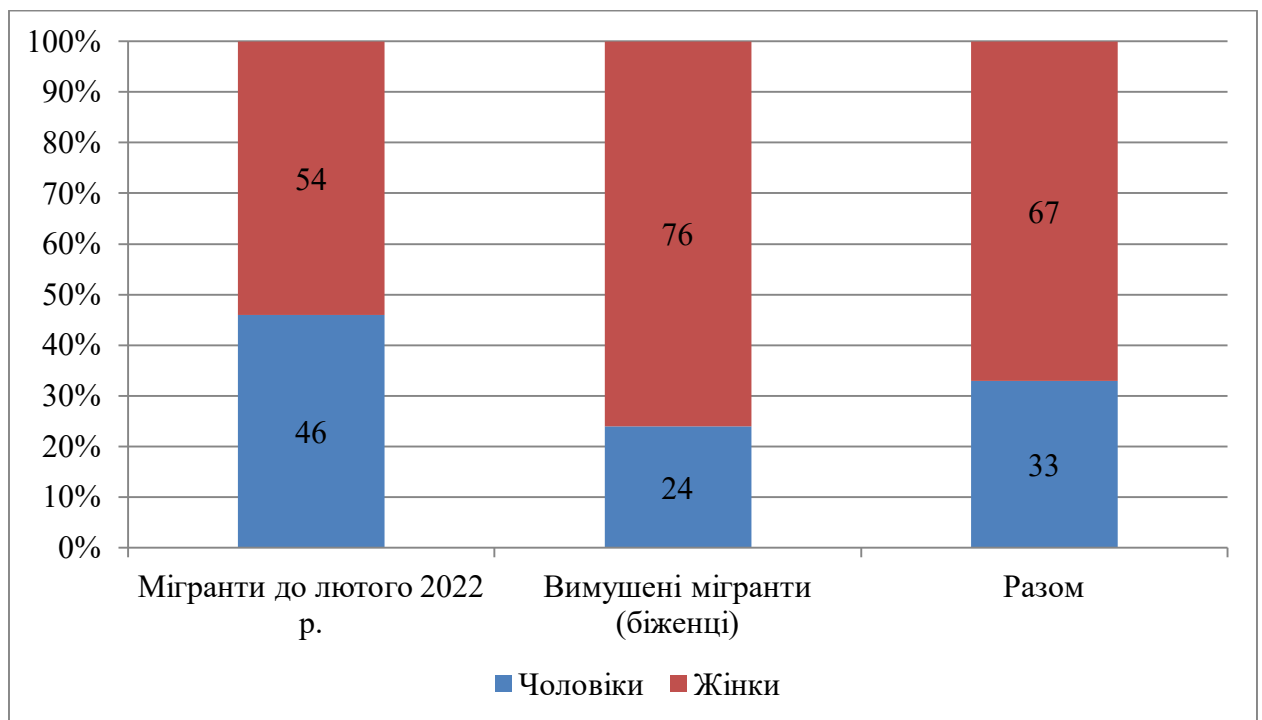

Рис. 2.5. Статистика щодо гендерної структури українських мігрантів у Польщі станом на кінець 2024 року, %

Джерело: складено автором на основі даних [46]

Так, як можна помітити, як до повномасштабного вторгнення, так і після за гендерної структурою українських мігрантів в Польщі у 2024 році переважали жінки (67% загальної чисельності мігрантів).

Причому, аналогічна тенденція спостерігалася і для групи мігрантів, що виїхали до Польщі до повномасштабного вторгнення – жінки становили

54% загальної чисельності мігрантів, чоловіки – 46%. Тобто, розрив між ними не був аж такий значний, 8 процентних пунктів.

Після лютого 2022 року до Польщі виїхало багато жінок-біженок, у тому числі з дітьми та їхня чисельність склала 76% від загальної чисельності українських мігрантів в Польщі. Наразі ця тенденція, що закладена від 2022 року, продовжується – це надає підстави щодо висновку про домінуючу роль жінок як у трудовій, так і у вимушеній міграції з України до Польщі.

Важливо також визначити освітній рівень «довоєнних» та «післявоєнних» мігрантів, оскільки це впливає на їхню економічну роль в Польщі (рис. 2.6).

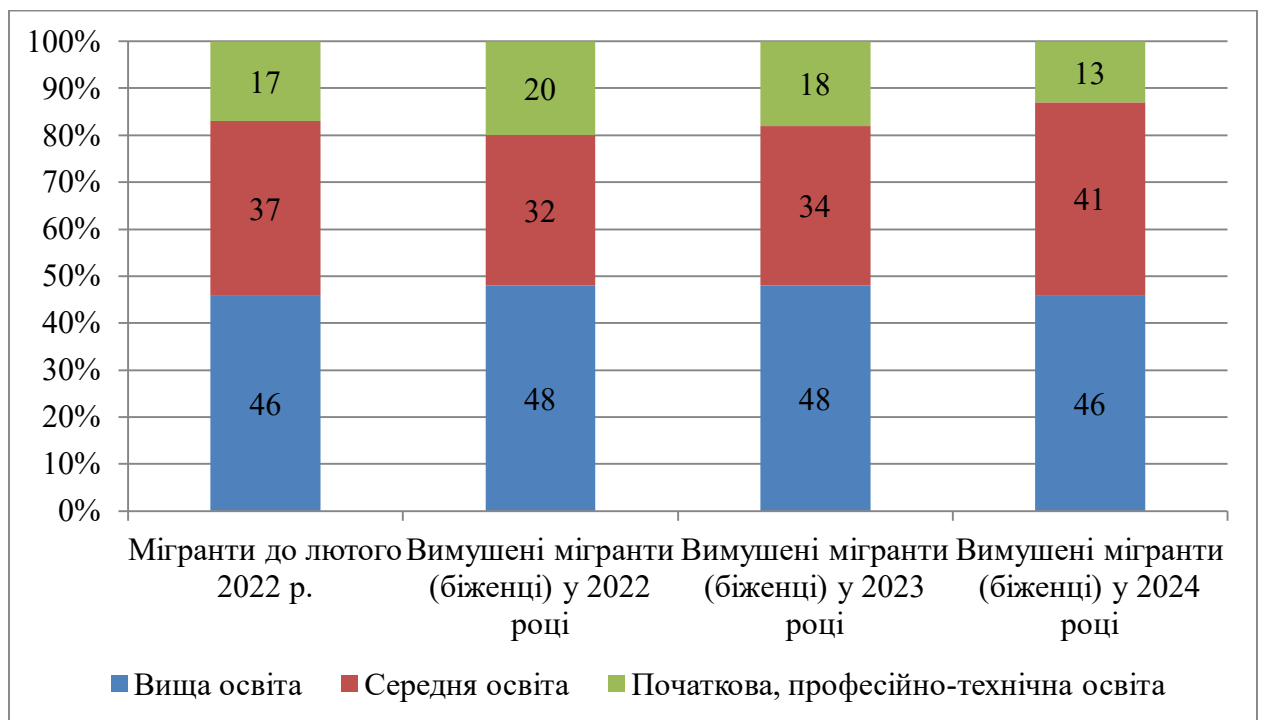

Рис. 2.6. Освітній рівень українських мігрантів в Польщі у 2022-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [45]

Тобто, якщо порівнювати рівень освіти українських мігрантів в Польщі до лютого 2022 року, то вони мали нижчий рівень вищої освіти, ніж мігранти, що прибували в країну у 2022-2023 рр. Цікаво, що у 2024 році частка вищої освіти мігрантів становив 46%, натомість частка людей із середньою освітою сягнула 41%. Це сталося тому що деякі молоді люди,

яких батьки вивезли до Польщі, не встигли отримати вищу освіту через вік. Також протягом періоду суттєво скоротилася кількість людей з початковою або професійно-технічною освітою. Однак навіть за умови зазначених змін рівень освіченості українських мігрантів в Польщі слід вважати значним.

Далі важливо дослідити роль мігрантів з України на польському ринку праці. За даними Служби статистики Польщі (GUS), на кінець 2024 року в Польщі працювали понад 690 тис. українських мігрантів. Це була найбільша група іноземців, які працювали в Польщі за всі часи (приблизно 68% від загальної кількості працюючих іноземців).

За даними досліджень The living and economic situation of migrants from Ukraine in Poland рівень зайнятості серед дорослих громадян України, які проживають у Польщі, у 2024 році становив 78%, а серед «довоєнної» групи мігрантів – близько 93% (рис. 2.7).

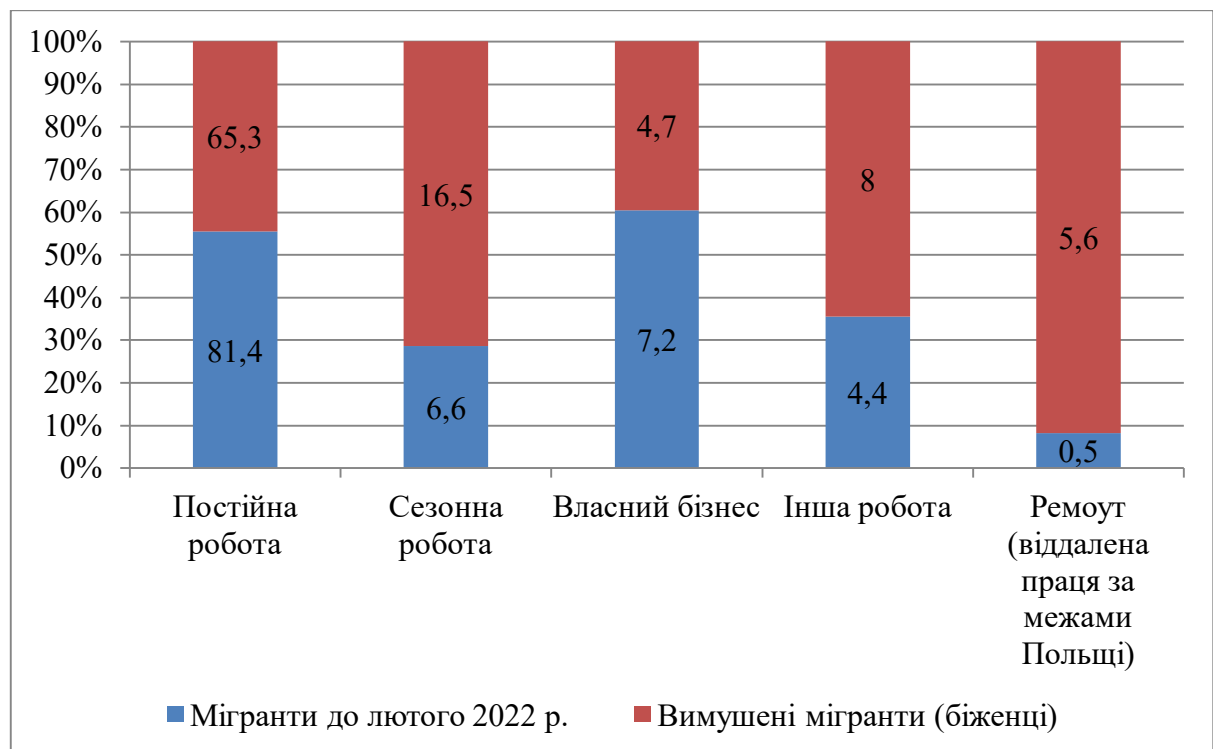

Рис. 2.7. Зайнятість українських мігрантів в Польщі станом наприкінці 2024 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [45]

Для порівняння, згідно з даними Служби статистики Польщі, рівень зайнятості в Польщі серед осіб віком від 15 років становив 56%. Тобто, окрім

того, що більшість українських мігрантів перебувають у віці найвищої участі на ринку праці, вони також надзвичайно зацікавлені у тому щоб працювати та отримувати гроші.

Звісно, якщо порівнювати біженців та трудових мігрантів, то останні мають більш значущі показники постійної зайнятості (65,3% та 81,4%), а також власного бізнесу (4,7% проти 7,2%), що пояснюється природою та обставинами їхньої міграції, однак для біженців такий показник є надзвичайно високим. Порівняно із трудовими, вимушені українські мігранти частіше зайняті у сезонних роботах (6,6 % проти 16,5%), а також частіше працюють на умовах ремоуту (5,6% та 0,5%). Тобто, в цілому українські мігранти мають достатньо високий рівень зайнятості, навіть ті, хто прибув до Польщі як біженці після 2022 року. Своєю чергою, «довоєнні» мігранти мають більш стабільну зайнятість, ніж біженці, що цілком логічно відповідає їхньому статусу та цілям міграції.

Таким чином, відмінності між позиціями, на яких працевлаштовані біженці та «довоєнні» мігранти на польському ринку праці, а також особливості праці, яку виконують біженці, є доволі суттєвими.

Вимушені українські мігранти, з одного боку, є відносно добре освіченими людьми, але з іншого боку, їхній від'їзд до Польщі через повномасштабне російське вторгнення до України є вимушеним, тож вони опинилися в нестабільній, навіть можна сказати, кризовій ситуації в Польщі, не маючи відповідної підготовки. Тому нерідко їхня кваліфікація не користується попитом на польському ринку праці, що призводить до їхнього безробіття, а також поляризації робочих місць, оскільки вони мусять працевлаштовуватися не за фахом, іноді погоджуючись на просту роботу, що не потребує кваліфікації, а також шукати сезонні та неформальні заробітки.

З іншого боку, ті, хто прибув до Польщі до 2022 року, мали в середньому нижчу освіту, але кращу підготовку та орієнтувалися на польському ринку праці та частіше мали затребувані навички (водії,

будівельники, сільськогосподарські працівники тощо), і відповідно їхнє положення є кращим та більш стабільним.

Така ситуація щодо стану зайнятості для мігрантів, що прибули з України до Польщі до лютого 2022 року та вимушеними мігрантами через війну – також знаходить прояв у стані доходів.

Відповідно існує розрив у заробітній платі між «довоєнними» українськими мігрантами в Польщі та біженцями. Зокрема, 37% «довоєнних» іммігрантів у 2024 отримували чистий дохід не більше 4 000 злотих (рис. 2.8).

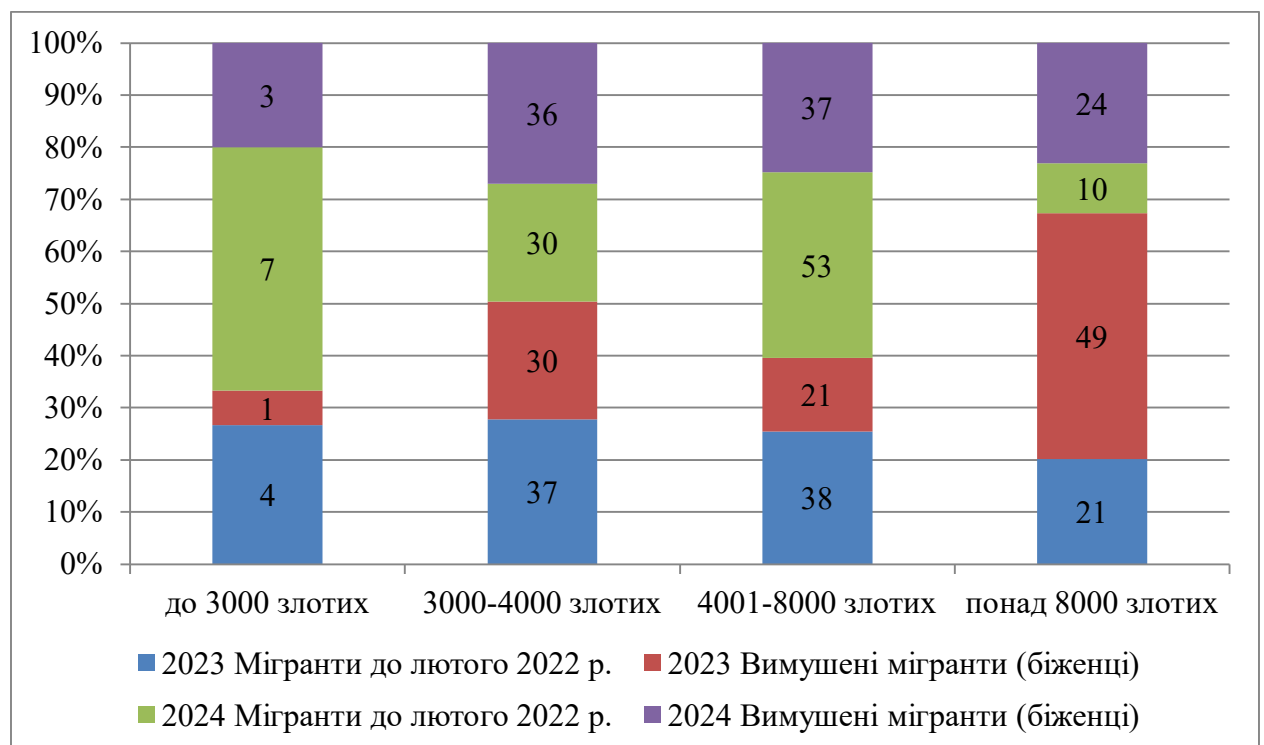

Рис. 2.8. Стан оплати праці українських мігрантів в Польщі у 2023-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [45]

Для порівняння, у 2023 році ситуація була гіршою та доходи, нижчі за 4000 злотих отримували 41% мігрантів, що прибули в Польщу з України ще до початку повномасштабного вторгнення.

Для біженців відсоток тих, хто заробляв менше 4000 злотих у 2023-2024 рр. становить 31% та 39%. При цьому слід зауважити, що суттєва частка біженців отримують виплати від польського уряду, що певним чином

компенсує зазначену різницю. Що стосується частки тих, хто заробляв 4001 злотих і вище, то серед «довоєнних» мігрантів у 2024 році частка таких зайнятих становила 63%, а для біженців зазначена частка була меншою та склала 61%.

Тобто, якщо для малооплачуваних робіт частка зайнятості біженців є навіть меншою, ніж трудових «довоєнних» мігрантів, оскільки обираючи між низькооплачуваною працею та урядовою допомогою – вони роблять вибір на користь виплат, то для праці, що оплачується краще – існує помітний розрив не на користь біженців.

Мігранти, які прибули з України до Польщі до початку повномасштабного вторгнення, частіше працюють у транспорті, будівництві (переважно чоловіки) та на адміністративній/офісній роботі. Біженці (ті, хто прибув після 2022 року) частіше працюють у сфері послуг: в сфері краси (перукарні, косметологи тощо), готелі та ресторани, послуги, що надаються безпосередньо домогосподарствам (прибирання, догляд за людьми похилого віку тощо). Частіше, ніж у випадку «довоєнних» мігрантів, ці послуги також є висококваліфікованими (наприклад, медичне обслуговування, ІТ, фінанси тощо).

Зарплати українських мігрантів вищі у «чоловічих» галузях, таких як транспорт, будівництво та ІТ-сектор. За інформацією *The living and economic situation of migrants from Ukraine in Poland*, медіана їхньої чистої зарплати становила 5000 злотих та більше, це щонайменше на 25% вищою за медіану зарплат українських мігрантів загалом.

Найгірше оплачуваними мігрантами є ті, хто працює у сфері побутових послуг, готелях, ресторанах та сільському господарстві. Медіана їхньої місячної зарплати становить 3400-3500 злотих. Для порівняння, чиста місячна мінімальна заробітна плата в Польщі на той час становила близько 3200 злотих.

Важливою характеристикою впливу українських мігрантів на ринок праці та економічне становище Польщі є те, що попри різницю у статусі та

причинах міграції, основним джерелом доходу для мігрантів з України є заробітна плата (рис. 2.9).

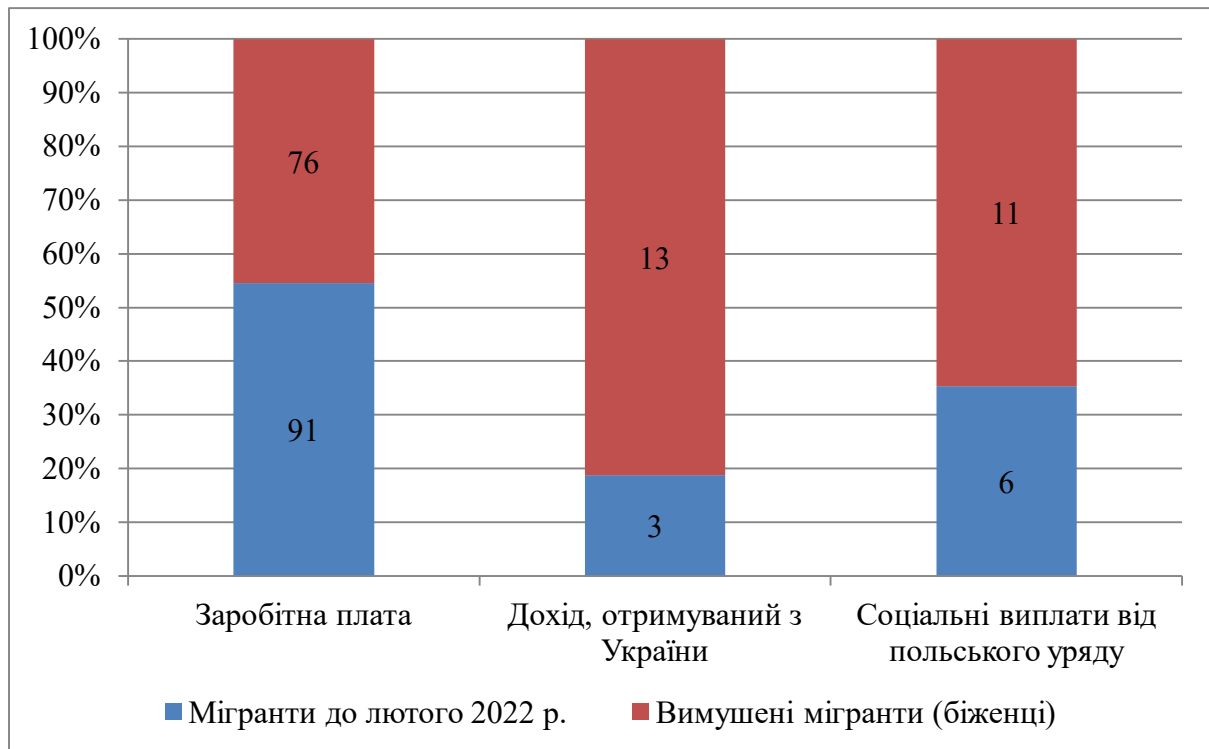

Рис. 2.9. Джерела доходів українських мігрантів в Польщі у 2024 р., %
Джерело: складено автором на основі даних [45]

Як видно з даних рисунку, у 2024 році основним джерелом доходу для мігрантів з України є оплата праці. Зарплати як трудових «довоєнних» мігрантів, так і вимушених мігрантів, біженців, мають переважуючу частку у структурі наявних доходів та становлять відповідно 91% та 76%.

Доходи з України та польські соціальні виплати (зокрема, програма 800+) переважно доповнюють дохід біженців. Так, для біженців частка польських соціальних виплат у структурі доходів у 2024 році склала 11%, для «довоєнних» мігрантів їхня частка становила лише 6%.

Відсоток мігрантів, які отримують кошти з України, становив 16% від загальної кількості мігрантів та отримують ці кошти здебільшого біженці. Найпоширенішими коштами, що надходять з України, є виплати пенсій, а також фінансова допомога від сімей в Україні.

Представлені дані свідчать про високу залученість українських мігрантів на польському ринку праці та їх незначну залежність від

соціальних виплат. Своєю чергою, це зумовлює значні витрати українських мігрантів на повсякденне життя у Польщі – що також суттєво та позитивно впливає на польську економіку.

Так, за даними офіційної польської статистики, протягом 2022-2024 років відсоток «довоєнних» мігрантів, які витрачали половину або менше своєї зарплати на поточні витрати свого перебування у Польщі стабільно зменшувався – 36% у 2022 році, 28% у 2023 році, 25% у 2024 році, що, скоріше за все, пов’язано зі зміною характеру їхнього проживання на більш усталене (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Витрати працевлаштованих українських мігрантів на проживання в Польщі у 2022-2024 рр.

% у складі середньомісячної заробітної плати

Частка у заробітні платі	Мігранти до лютого 2022 р.			Вимушені мігранти (біженці)		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024
0%-50%	36	28	25	28	20	20
50%-90%	53	58	64	50	58	57
90%-100%	11	14	11	22	22	23

Джерело: складено автором на основі даних [45]

Що стосується витрат, що перевищують 50% обсягів середньомісячної заробітної плати, то у 2022 році такий рівень поточних витрат спостерігався для 64 % «довоєнних» мігрантів, у 2023 році – 72 % та за підсумками 2024 року – 75 %. Тобто, трудові мігранти з кожним роком все більше грошей, зароблених в польській економіці, лишають у Польщі.

Що стосується біженців, то якщо у 2022 році 28 % витрачали менше 50 % заробленого, то у 2023-2024 рр. приблизно 20% біженців витрачають не більше половини своєї зарплати на поточні витрати, водночас 80% з них витрачають більшу частину своєї зарплати (50%-100%).

Таким чином, як свідчать наведені дані, українські мігранти, як трудові, що потрапили до Польщі до початку війни, так і вимушені, що переїхали до країни через повномасштабне російське вторгнення, и – відіграють значущу роль на ринку праці та соціальній сфері Польщі, оскільки є активними економічно, працюють, і попри те, що частина біженців отримують урядові виплати, гроші, які українці заробляють в Польщі – значною мірою залишаються в ній, створюючи позитивний синергетичний ефект одночасно від вирішення проблем польського ринку праці – до надходження додаткових доходів в економіці та збільшення попиту на польські товари та послуги всередині країни.

Важливим моментом також є вплив витрат на допомогу вимушеним мігрантам з України та національний бюджет Польщі, оскільки програма підтримки збільшує видатки на соціальні виплати, освіту, охорону здоров'я та інтеграцію і тим самим має позначатися на стані бюджетного дефіциту. Хоча Польща не має такого загрозливого становища стосовно дефіциту бюджету, як спостерігається у США, вона також останнім часом стикається із цією проблемою, оскільки у 2025 році дефіцит бюджету в Польщі прогнозується на рівні 6,9% ВВП (для порівняння, у США він становитиме 116 % до 2034 року) [32, с. 39].

Водночас це не слід вважати обмежуючим чинником для польської економіки, оскільки, по-перше, значну частину витрат на українських біженців покриває ЄС, який виділив 17 млрд євро для країн-членів, що приймають біженців, та значна частина цього фінансування йде саме до Польщі. По-друге, як показав аналіз вище, нетто-ефективність таких витрат є позитивною: з 2022 року внески українців до польської економіки перевищують витрати на них.

Наступним значущим фактором, що впливає на економіки України та Польщі є грошові перекази з Польщі до України, котрі будуть розглянуті у наступному параграфі.

2.3. Грошові перекази з Польщі до України: обсяги, структура, економічна роль

Для глибшого довгострокового аналізу впливу міграції до Польщі на економічний розвиток країн, особливо України – важливо враховувати вплив грошових переказів мігрантів, оскільки їх здійснюють як біженці, так і трудові мігранти.

Такі перекази є суттєвим джерелом іноземної валюти для України, що допомагає стабілізувати платіжний баланс, зміцнити національну валюту та зменшувати залежність від зовнішнього фінансування. Вони також сприяють зростанню внутрішнього попиту, оскільки домогосподарства, до яких спрямовані ці кошти, використовують їх кошти на споживання, освіту, охорону здоров'я, що стимулює економічну активність і сприяє розвитку місцевих ринків. Крім того, ці перекази забезпечують фінансову підтримку їх отримувачам, які часто залежать від цих надходжень для покриття базових потреб, особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб, людей, які втратили заробіток та житло через повномасштабне російське вторгнення.

В контексті міграції ці перекази також відображають тісний зв'язок діаспори з Україною, що має не лише економічне, але й соціальне та культурне значення, сприяючи збереженню національної ідентичності та підтримці зв'язків між родичами у різних країнах. Водночас дослідження обсягів та тенденцій таких переказів дозволяє оцінити масштаби міграційних процесів, їх вплив на ринок праці та демографічну ситуацію, а також виявити потенційні ризики.

У таблиці 2.4 покажемо динаміку грошових переказів мігрантів з Польщі до України, враховуючи як період до початку повномасштабного вторгнення, так і після.

Таблиця 2.4

Грошові перекази трудових мігрантів з Польщі до України у 2020-2025 рр., млн. дол. США

Рік	Загальний обсяг переказів	Перекази з Польщі	Частка переказів з Польщі у загальному обсязі, %	ВВП
2020	11,980	3,300	27,5	155,582
2021	14,019	4,647	33,1	199,770
2022	6,131	1,976	32,2	161,990
2023	11,292	4,163	36,9	181,220
2024	9,464	3,292	34,8	190,740
I кв 2025	2,043	0,749	36,7	-

Джерело: Складено автором за даними НБУ [25]

Отже, за 2020-2024 рр. (беремо повні роки для наочності), обсяг переказів мігрантів скоротився на 21%, що сталося через повномасштабне російське вторгнення, оскільки ще у 2021 році відбулося зростання обсягів переказів на 17,02%, тобто, відбулося пожвавлення перерахування грошів трудових мігрантів додому після пандемії коронавірусу нового типу, причому, зростання переказів саме з Польщі становило 40,81%, що вказує на темп, значно інтенсивніший, ніж загальне зростання переказів [20, с. 33].

Однак у 2022 році, коли почалося повномасштабне вторгнення рф, обсяги переказів суттєво впали, що цілком логічно пояснюється кризою, психологічним становищем, біженством та поверненням значної частини трудових мігрантів до України, щоб доєднатися до лав СОУ. Станом на перше півріччя 2025 р. мігранти переказали в Україну 2,043 млн дол. США, з них ті, хто знаходяться в Польщі, переказали в Україну 749 млн. дол. США.

Детальніше динаміку грошових переказів мігрантів з Польщі в Україну наведено на рис. 2.10.

Якщо подивитися на частку переказів з Польщі у загальній структурі переказів мігрантів в Україну, то слід визначити, що на відміну від переказів у абсолютному вимірі тут відбулося зростання від 27,5% у 2020 р. до 34,8% у 2024 р. та 36,7% у I кв. 2025 р. відповідно.

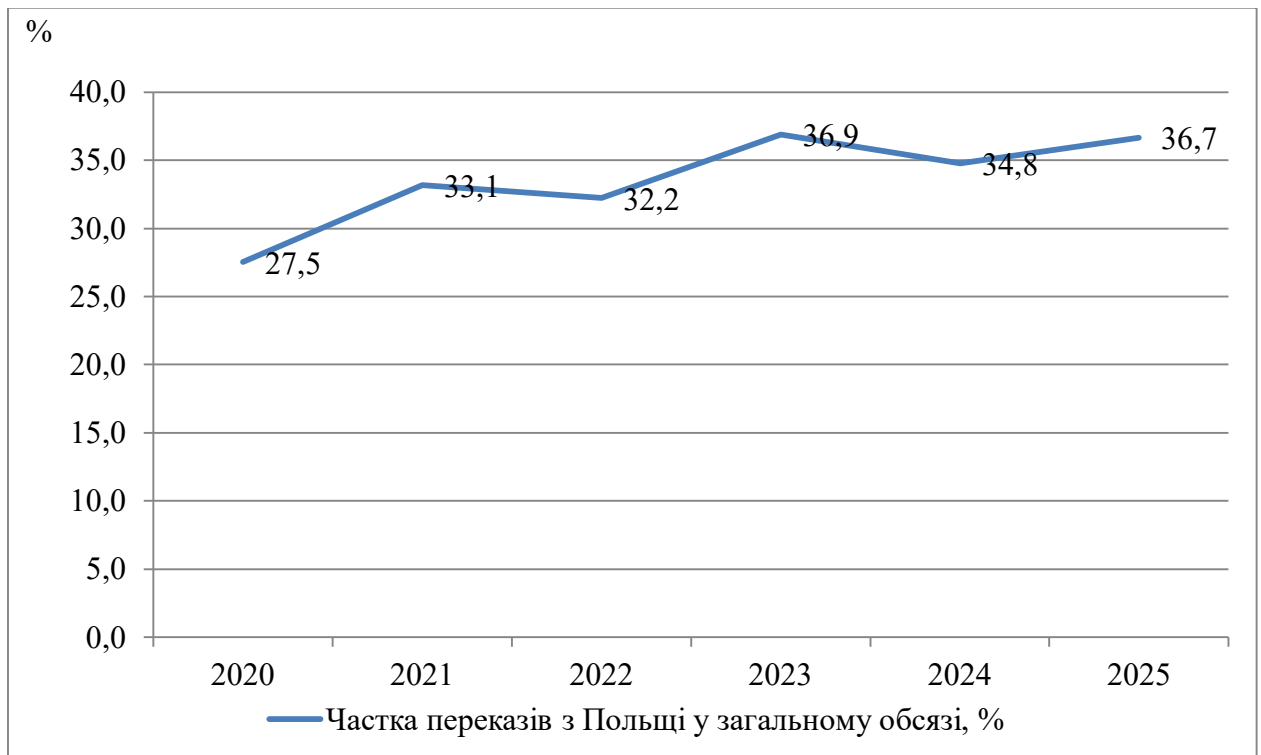

Рис. 2.10. Динаміка часток грошових переказів мігрантів з Польщі в Україну у 2020-2025 рр., %

Джерело: Розраховано автором за даними НБУ [25]

Це дуже значні обсяги, що свідчить про суттєве значення цих переказів в українській економіці, бо, починаючи з 2021 р. мігранти перераховували в Україну з Польщі понад третину загальних обсягів переказів з усіх країн.

На рис. 2.11 наведена динаміка частки грошових переказів мігрантів з Польщі в Україну до ВВП.

Протягом періоду 2020-2021 рр. частка грошових переказів трудових мігрантів з Польщі в Україну у ВВП становила 2,1-2,3% ВВП, що є надзвичайно високим показником. У 2022 році, коли розпочалося повномасштабне вторгнення, частка переказів скоротилася до 1,22% – що відповідає також скороченню у вартісному вимірі. Також у 2023 році вона також склала більше 2% ВВП – 2,3%.

Попри те, що у 2024 р. частка грошових переказів мігрантів з Польщі в Україну зменшилася до 1,73%, є всі підстави стверджувати про вкрай вагомe значення міграції у польському напрямку та гроші, переслані звідти для української економіки.

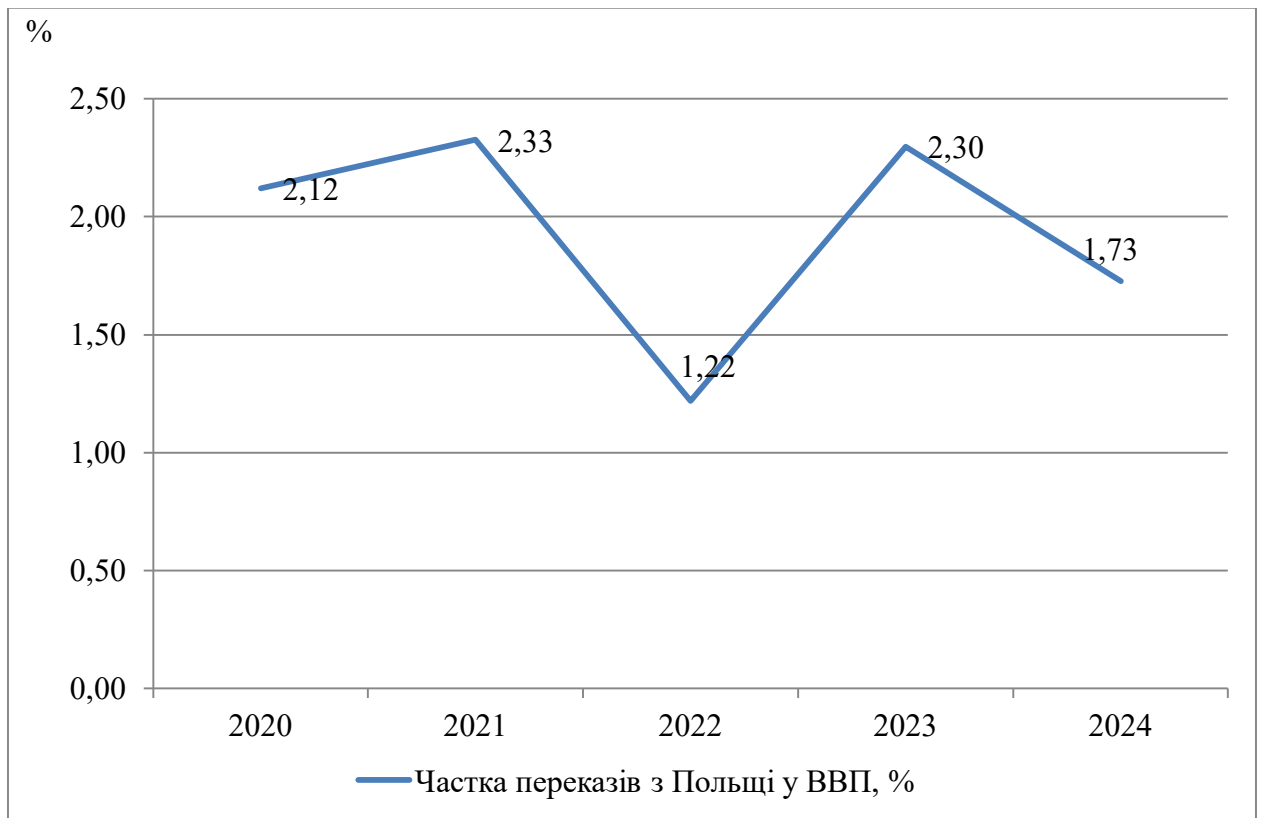

Рис. 2.11. Частка грошових переказів мігрантів з Польщі в Україну у ВВП за 2020-2024 рр., %

Джерело: Розраховано автором за даними НБУ [25]

Таким чином, отриманий висновок свідчить про дуже значну роль міграції у Польщу, у тому числі, з точки зору економічного впливу зароблених грошей мігрантів на українську економіку. На відміну від демографічних процесів, цей вплив можна оцінити як сприятливий, оскільки «вливання» мігрантських грошей дозволяє нарощувати доходи домогосподарств та регулювати платіжний баланс надходженнями у валюті.

Якщо підсумувати наведені вище розрахунки, то слід визначити, що протягом 2020-I кв. 2025 рр. вийде, що загалом 18,127 млн. доларів США мігранти переказали в Україну. Причому, як вже зазначалося раніше, що цей позитивний вплив працює не лише для України. Якщо понад 18 млрд. дол. США українські мігранти з відправили до своїх родин, то чим більше мігранти заробляють, тим більше вони залишають коштів і у країні свого перебування, у Польщі, витрачаючи гроші на себе та купуючи товари, вироблені в Польщі.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Перспективи польської міграційної політики щодо українських мігрантів

Проведений аналіз у попередньому розділі призвів до висновку, що Польща наразі дуже зацікавлена в довгостроковій адаптації та утриманні українських мігрантів, що прибули в країну як біженці – як через соціальні, так і економічні причини, що висвітлені раніше.

Водночас, Польща зацікавлена у цьому не для всіх без винятку вимушених мігрантів, яких прийняла після початку повномасштабного російського вторгнення до України, в її інтересах впроваджувати вибірковий підхід, концентруючись на групах мігрантів, які мають найбільший потенціал.

Як відомо, тимчасовий захист ЄС для українців закінчується 4 березня 2026 року, що ставить питання про довгострокові перспективи. За даними Regional Refugee Response (RRR), станом на грудень 2024 року чисельність вимушених мігрантів в Польщі становила 989,540 осіб, на кінець 2025 року та 2026 року прогнозується їхня чисельність у 970,000 осіб та 921,500 осіб відповідно, тобто, хоча й очікується певне скорочення присутніх в країні біженців (на 6,9%), порівняно із кінцем 2024 року, чисельність тих, хто залишаться – є все одне дуже значною. Тому Польща намагається сформувати свою міграційну політику у такий спосіб, щоб максимізувати свої економічні вигоди, з акцентом на контрольовану інтеграцію та національну безпеку. Це відображається в новій міграційній стратегії на 2025-2030 роки «Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo». Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030 («Відновити контроль, Забезпечити безпеку»), яка балансує між селективним прийомом та

суворими вимогами до адаптації. Особлива увага при цьому приділяється родинам з дітьми, оскільки вони розглядаються як потенційно стабільна група для довгострокової інтеграції, хоча з певними умовами.

Розглянемо детальніше сутність такої селективної міграційної політики, концепцію якої узагальнимо на рис. 3.1.

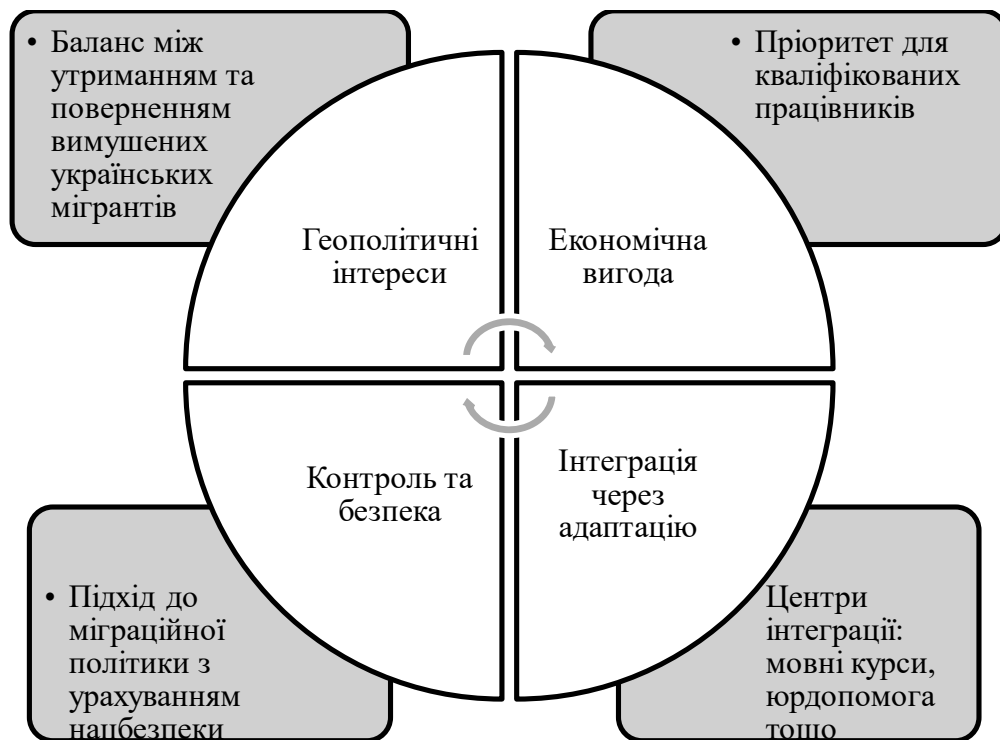

Рис. 3.1. Концепція селективної міграційної політики Польщі по відношенню до українських мігрантів

Джерело: Складено автором за підсумками проведених досліджень

Селективна міграційна політика Польщі щодо українців базується на кількох ключових принципах.

По-перше, вона спрямована на залучення осіб, які відповідають потребам польського ринку праці. Економічний внесок українців, як було зазначено у попередньому розділі, є значним, що знайшло прояв у покращенні ситуації на ринку праці, високому рівні зайнятості та кваліфікації українських біженців, а також значного обсягу витрат на проживання в країні.

Ці висновки підкреслюють, чому Польща зацікавлена в утриманні українців, особливо тих, хто працює в секторах із дефіцитом робочої сили, таких як будівництво, ІТ, охорона здоров'я та послуги. Однак зазначена стратегія чітко визначає пріоритет для кваліфікованих мігрантів, які здатні швидко інтегруватися. Це проявляється у вимогах до знання польської мови, яке є обов'язковим для отримання довгострокового дозволу на проживання в ЄС, а також у підтримці програм, що сприяють адаптації до польських культурних і правових норм. Наприклад, заплановане відкриття 49 центрів інтеграції для іноземців, фінансованих AMIF, має на меті забезпечити українців курсами мови, юридичною допомогою та культурними програмами, що підвищують їхню здатність до інтеграції.

По-друге, селективність проявляється в обмеженнях для певних категорій мігрантів.

Наразі Польща ввела суворіші правила для чоловіків призовного віку, зокрема тих, хто перетинає кордон без дійсних документів. З 2024 року було заявлено про можливу депортацію таких осіб, що відповідає політичним заявам міністра закордонних справ Радослава Сікорського про підтримку мобілізаційних зусиль України. Це також відображає геополітичний аспект міграційної політики: Польща прагне підтримувати Україну у війні, що може обмежувати довгострокові перспективи для певних груп українців, особливо чоловіків, які уникають призову. Водночас, для жінок, дітей і літніх людей, які складають приблизно 90% біженців, створюються сприятливіші умови, оскільки вони розглядаються як менш проблемна група з точки зору безпеки та більш стабільна для інтеграції.

Стосовно родин з дітьми Польща проявляє особливу зацікавленість, оскільки вони є ключовим елементом для вирішення демографічних проблем країни, таких як старіння населення та низька народжуваність. Українські родини, особливо з дітьми шкільного віку, розглядаються як потенційно стабільна група, яка може інтегруватися через освіту та соціальні програми, сприяючи довгостроковому поповненню робочої сили.

З 1 червня 2025 року Польща запровадила обов'язкове відвідування дітьми біженців польських шкіл для отримання соціальних виплат, таких як програма 800+ (192 євро на дитину щомісяця) та «Добрий старт» (72 євро на початок шкільного року). Виняток зроблено лише для старшокласників, які навчаються в українській системі онлайн, але це тимчасова міра. Наразі понад 200 тис. українських дітей навчаються в польських школах, що підтримується додатковими ресурсами: мовними курсами для учнів, фінансовими стимулами для батьків і тренінгами для вчителів, які допомагають адаптувати освітній процес до потреб біженців.

Зазначені заходи мають подвійну мету: по-перше, забезпечити інтеграцію дітей у польське суспільство через освіту та соціалізацію, по-друге, стимулювати батьків залишатися в Польщі, оскільки доступ до соціальних виплат прив'язаний до виконання освітніх вимог.

Крім того, Польща активно інвестує в інфраструктуру, щоб підтримати родини з дітьми. Європейський інвестиційний банк виділив 2 млрд. євро на адаптацію шкіл, лікарень і житла, з яких 600 млн. євро вже виплачено через Фонд допомоги Польщі. Ці кошти спрямовані на розширення інфраструктури в містах, що зазнали значного зростання населення, таких як Варшава (зростання на 15%) та Краків (на 23%).

Особлива увага приділяється економічним можливостям для жінок, які часто є основними опікунами в родинх біженців. Наприклад, програми підтримки жіночої зайнятості включають навчання та субсидії для відкриття бізнесу, що сприяє економічній стабільності родин. Також спрощено процедури сімейного возз'єднання для тримачів EU Blue Card, що дозволяє родинам возз'єднуватися без вимог до доходу чи житла, за умови наявності медичного страхування. Кампанія «Довіряй вакцинам» спрямована на підвищення рівня вакцинації серед українських дітей, що полегшує їхній доступ до шкіл і медичних послуг, знижуючи бар'єри для інтеграції.

Якщо подивитися на структуру фінансування міграційної політики Польщі (рис. 3.2), слід зазначити, що найбільшій увазі приділено саме

інтеграції, освіті та захисту дітей, що цілком відповідає зазначеним тенденціям.

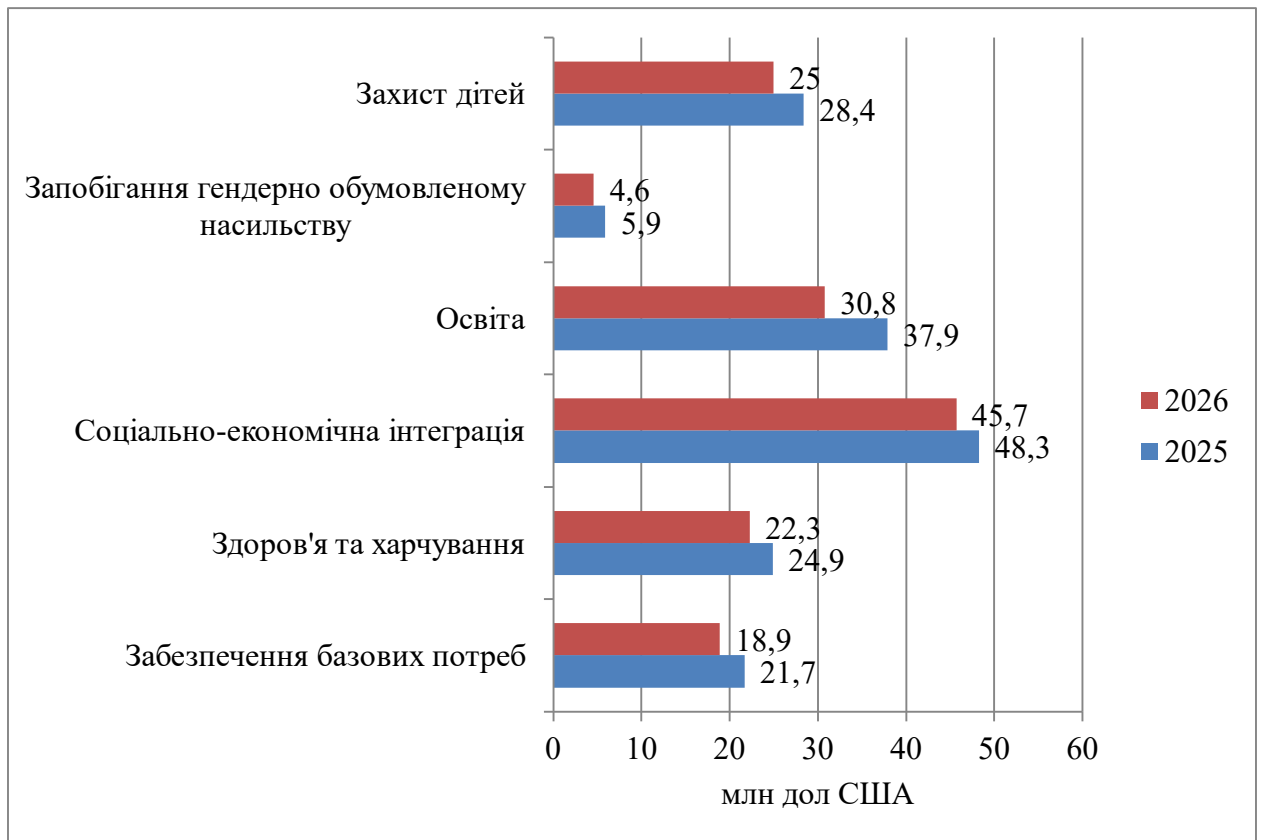

Рис. 3.2. Структура фінансування міграційної політики Польщі по відношенню до українських мігрантів, млн. дол. США

Джерело: Складено автором за даними [47]

Незважаючи на ці зусилля, селективна політика має також і виклики. Дискримінація українців на ринку праці та у повсякденному житті залишається проблемою, як і труднощі з доступом до житла, особливо для багатодітних родин. Політичний тиск на повернення чоловіків в Україну може роз'єднувати сім'ї, що ускладнює інтеграцію.

Крім того, після закінчення тимчасового захисту ЄС у березні 2026 року, доля 4 млн. українців у Європі, включаючи тих, хто перебуває в Польщі, залишається невизначеною. Польща розглядає кілька сценаріїв: продовження захисту, заміну його на національні програми або припинення підтримки, що може змусити частину родин повернутися до України або шукати інші країни.

Існує сенс дотримуватися думки, що найбільш вірогідним сценарієм є поєднання продовження тимчасового захисту до 2027 року з поступовою заміною на національні програми легалізації, особливо для родин із дітьми. Польща демонструє чітку зацікавленість у їх утриманні через економічні вигоди, демографічні потреби та інтеграційні програми (освіта, центри інтеграції, соціальні виплати). Законодавчі зміни, такі як продовження захисту до березня 2026 року та спрощення доступу до Karta pobytu, підтверджують це припущення.

Повне припинення підтримки є малоімовірним через економічні втрати та політичні ризики. Для родин із дітьми, які вже інтегруються через освіту та працю, Польща створює сприятливі умови для переходу до довгострокових статусів, що робить цей сценарій найбільш реалістичним.

3.2. Пропозиції до української міграційної політики, спрямованої на підтримку реєміграції

Сьогодні Україна стикається з безпрецедентною демографічною кризою, яка загрожує і довгостроковому відновленню країни після війни. За оцінками експертів, станом на 2025 р. населення України становить близько 35 млн. осіб, що значно менше від довоєнного рівня у 41 млн. Польський напрямок міграції має особливе значення, оскільки Польща прийняла найбільшу кількість українських біженців та економічних мігрантів: станом на середину 2023 р. в країні перебувало понад 3 млн. українців, включаючи 1,3 млн. економічних мігрантів, які прибули до початку повномасштабної інвазії, та 1,8 млн. воєнних біженців [46].

Економічний вплив українських мігрантів у Польщі є значним та постійно зростаючим. Так, у 2023 р. українці сплатили 18,2-22,5 млрд. злотих податків, що перевищує витрати польської держави на підтримку біженців. Їхній внесок у ВВП Польщі склав 0,7-1,1% у 2024 р., демонструючи позитивний економічний ефект для приймаючої країни. Однак для України

ця ситуація означає критичну втрату людського капіталу та економічного потенціалу. Дослідження Віденського інституту міжнародних економічних порівнянь показує, що, навіть за оптимістичних сценаріїв, понад 20% біженців-українців не повернуться після війни, причому це переважно люди працездатного віку та їхні діти, що матиме довготривалий негативний вплив на демографічні перспективи України.

Українська економіка вже відчуває гострий дефіцит робочої сили – близько 60% компаній стикаються з браком персоналу через мобілізацію та еміграцію. Скорочення робочої сили у 2024 р. на приблизно 40% порівняно з 2021 роком створило серйозні перешкоди для економічного зростання. Для післявоєнного відновлення Україні знадобиться додатково 4,5 млн. працівників протягом наступного десятиліття.

Покращити ситуацію може підвищення ефективності української міграційної політики, спрямованої на підтримку реєміграції. Основні її напрямки наведені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Ключові напрямки політики реєміграції

Критичні напрямки для повернення мігрантів	Пріоритетність	Час імплементації	Очікуваний вплив
Гарантії безпеки	Критична	Терміново	Високий
Економічні стимули	Критична	Короткостроково	Високий
Житлова політика	Висока	Середньостроково	Середній
Програми зайнятості	Висока	Короткостроково	Високий
Освітня інтеграція	Висока	Середньостроково	Середній
Соціальний захист	Середня	Короткостроково	Середній
Інфраструктура	Критична	Довгостроково	Високий
Координація податкової політики	Середня	Короткостроково	Низький
Залучення діаспори	Висока	Терміново	Середній
Гармонізація правових рамок	Висока	Середньостроково	Середній

Джерело: Складено автором за даними [39]

Розглянемо деякі з цих напрямків більш детально.

Фундаментальною передумовою у цьому переліку є гарантії безпеки. Результати досліджень показують, що закінчення війни та забезпечення безпечного середовища є головним пріоритетом для потенційних

репатріантів. Українська держава має розробити комплексну систему гарантій безпеки, що включає не лише військові аспекти, але й цивільний захист, відновлення критичної інфраструктури та системи раннього попередження. Особливу увагу слід приділити регіонам, які зазнали найбільших руйнувань, оскільки багато біженців готові повернутися, але їм немає куди.

Економічні стимули є другим за важливістю фактором повернення українців. Україна має розробити систему фінансових заохочень для репатріантів, включаючи одноразові виплати за повернення, пільгові кредити для започаткування бізнесу, податкові пільги для підприємців-репатріантів. Уряд України вже оголосив про наміри запровадити програми фінансової підтримки повернення, включаючи співпрацю з міжнародними партнерами щодо трансформації програм підтримки біженців у програми стимулювання повернення.

Відновлення житлової інфраструктури в найбільш постраждалих містах, селищах та селах є критично важливим для повернення біженців. Україна має розробити цільові програми доступного житла для репатріантів, включаючи реконструкцію зруйнованого житла, будівництво нового соціального житла та пільгове кредитування житлових потреб. Програми мають враховувати регіональні особливості та забезпечувати можливості для переселення в безпечні регіони з подальшою трудовою інтеграцією.

З огляду на структурні зміни в економіці України внаслідок війни, критично важливо розробити програми перепідготовки та професійної адаптації для репатріантів. Ці програми мають враховувати досвід, отриманий українцями за кордоном, та сприяти його інтеграції в українську економіку. Особливу увагу слід приділити галузям, які відчують найгострішу потребу в кадрах: будівництво, енергетика, транспорт та логістика.

Питання оподаткування українських мігрантів у Польщі потребує узгодженого підходу між двома країнами. Згідно з польсько-українською

угодою про уникнення подвійного оподаткування, українці, які перебувають у Польщі понад 183 дні, зобов'язані сплачувати податки в Польщі. Це створює фінансові виклики для України та може стримувати повернення мігрантів. Необхідно розробити механізми координації податкових політик, які б заохочували повернення українців без створення податкових конфліктів.

Досвід показує, що українці в Польщі сплачують значні суми податків: у 2024 р. вони внесли 1,65 млрд. злотих особистого та корпоративного прибуткового податку, що становить 33,7% від загальних податкових надходжень від іноземців у Польщі. Ці кошти могли б частково спрямовуватися на програми повернення через механізми міжнародної співпраці [45].

Важливим елементом економічної політики має стати розвиток програм залучення діаспори до інвестування в українську економіку. Українська асоціація венчурного капіталу пропонує ініціативу «Ukraine 1% Investment Pledge», яка закликає інвесторів вкладати щонайменше 1% свого інвестиційного капіталу в українські проєкти. Діаспора може стати потужною силою для економічного відновлення, об'єднуючи знання, досвід, довіру, мережі та ресурси.

Україна має активно працювати з європейськими партнерами над трансформацією існуючих програм підтримки біженців у програми стимулювання повернення. Деякі країни, зокрема Швейцарія та Ірландія, вже тестують пілотні схеми заохочення українців до повернення. Ця співпраця має базуватися на принципах добровільності та забезпеченні гідних умов повернення.

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, важливо забезпечити гармонізацію міграційного законодавства з європейськими стандартами. Це включає адаптацію української правової системи до вимог ЄС у сфері міграції, притулку та управління кордонами. Такий підхід полегшить

мобільність українців та створить передбачувані умови для їхнього повернення.

Для підвищення впливу інституційних механізмів реалізації політики реєміграції у грудні 2024 р. Україна створила Міністерство національної єдності шляхом трансформації Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій. Нове відомство має стати центральним координатором політики реєміграції, забезпечуючи системний підхід до підтримки українців за кордоном та їхнього повернення. Міністерство має сфокусуватися на розробці стратегії та програм повернення українців, створенні умов для їхньої реінтеграції та збереженні національної ідентичності [29].

Для забезпечення ефективності політики реєміграції необхідно створити комплексну систему моніторингу та оцінки. Це включає регулярне проведення досліджень намірів українців щодо повернення, аналіз факторів, що впливають на рішення про репатріацію, та оцінку ефективності різних програм підтримки. Дослідження показують, що 64% українців, які залишаються за кордоном, планують повернутися, що створює значний потенціал для успішної реалізації політики реєміграції.

Успішна реалізація політики реєміграції потребує тісної координації між центральною та місцевою владою. Регіони мають розробити власні програми залучення репатріантів, враховуючи специфіку місцевих ринків праці та інфраструктурні можливості.

Прикладом може стати програма залучення репатріантів в Одеській області.

Одеська область посідає унікальне становище в контексті української міграційної кризи внаслідок своєї ролі як головного морського порту країни та традиційного туристичного центру.

Регіон зіткнувся з подвійним викликом: значною втратою населення через еміграцію та необхідністю прийняти велику кількість внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів України. Станом на середину 2024 р. в

області зареєстровано 224.692 внутрішньо переміщених особи, серед яких 57.701 дитина, при цьому понад 154.062 особи прибули саме після початку повномасштабної російської агресії [40].

Демографічна ситуація в регіоні характеризується тривалою тенденцією скорочення населення: з 2.619.469 осіб у 1990 році до 2.340.332 осіб у 2022 році, що становить втрату 279.137 осіб. Поточне населення міста Одеси становить приблизно 1.007.000 осіб, що лише незначно менше довоєнного рівня 1.010.537 осіб, однак це не відображає справжнього масштабу міграційних втрат, оскільки статистика включає внутрішньо переміщених осіб, які компенсують відтік місцевого населення за кордон.

Особливу увагу привертає ситуація з українцями з Одеської області, які перебувають у Польщі.

Географічна близькість та культурні зв'язки між регіонами Південної України та Польщею створюють певні передумови для міграції, але водночас ускладнюють процеси повернення через формування стійких соціальних мереж у країні перебування.

Значна частина мігрантів із Одещини в Польщі зайнята в секторах, що не потребують високої кваліфікації: сільське господарство, будівництво, сфера послуг, що створює ризик професійної деградації для висококваліфікованих спеціалістів.

Туристична галузь Одеської області, яка до війни забезпечувала зайнятість 15% працездатного населення, зазнала катастрофічних втрат: надходження від туристичного збору скоротилися на 80%.

Відновлення цієї сфери потребує не лише закінчення війни, але й кардинальної реструктуризації з орієнтацією на культурний туризм цілий рік, а не лише пляжний відпочинок влітку [41].

Комплексні заходи регіональної реєміграційної політики в Одеській області наведені у табл. 3.2

Таблиця 3.2

Ключові напрямки регіональної реєміграційної політики в Одеській області

Напрямок	Пріоритетність	Потреба, тис. осіб	Часові рамки
Портова інфраструктура	Критична	5-7	Короткі (1-2 р.)
Сільськогосподарські програми	Критична	15-20	Термінові (6-12 міс.)
Житлові програми	Висока	Близько 50	Середні (2-3 р.)
Туристична галузь	Середня	2-3	Довгострокові (3-5 р.)
Освітні програми	Висока	3-4	Короткі (1-2 р.)
Регіональні інвестиційні програми	Висока	1-2	Короткі (1-2 р.)
Охорона здоров'я	Середня	2-3	Середні (1-3 р.)
Цифрова інфраструктура	Висока	3-5	Короткі (1-2 р.)

Джерело: Складено автором за даними [40; 41]

Реконструкція та модернізація портової інфраструктури має стати пріоритетом номер один для Одеської області у сфері реєміграції. Незважаючи на те, що порти працюють лише на половину потужності, вони все ще забезпечують 60% українського експорту. Регіональна влада має розробити цільову програму залучення досвідчених портових працівників, логістів, крановиків, докерів та морських фахівців, які наразі працюють у європейських портах. Ця програма має включати гарантовані контракти на строк не менше двох років, конкурентну заробітну плату, що дорівнює 80% від рівня оплати в польських портах, компенсацію витрат на переїзд та житлові субсидії.

Особливу увагу слід приділити залученню фахівців з обслуговування контейнерних терміналів та зернових елеваторів, оскільки саме ці напрямки демонструють найбільший потенціал зростання. Регіональна влада має укласти партнерські угоди з польськими портовими компаніями для організації програм обміну досвідом та стажувань, які б дозволили українським фахівцям підвищити кваліфікацію та водночас підтримувати зв'язок з Батьківщиною.

Критична нестача робочої сили в сільському господарстві Одещини потребує негайного втручання через розробку програм сезонної зайнятості

для українців із Польщі. Область має створити систему гарантованої сезонної роботи для 15-20 тис. працівників на період посівної та збиральної кампаній. Ця програма має передбачати організований транспорт, тимчасове житло в сільській місцевості, медичне страхування та заробітну плату, що становитиме щонайменше 70% від рівня оплати аналогічної роботи в Польщі.

Враховуючи катастрофічне скорочення зрошуваних земель з 540 гектарів до 134 тис. га, регіон має розробити довгострокову стратегію відновлення зрошувальних систем за участю приватного капіталу та міжнародних інвестицій. Українці з досвідом роботи в сучасному сільському господарстві Польщі можуть стати носіями передових технологій і практик для модернізації аграрного сектору Одещини [40].

З урахуванням того, що в області є 9.993 вакантних житлових одиниць, регіональна влада має розробити комплексну програму житлової підтримки для репатріантів. Ця програма має включати пільгове довгострокове оренду житла для сімей, що повертаються з Польщі, з можливістю викупу через 3-5 років. Особливу увагу слід приділити створенню житлових кооперативів для молодих фахівців, які планують розвивати бізнес в області [41].

Регіон має також розробити програму реновації зруйнованого та пошкодженого житла за участю повернених будівельників та архітекторів. Багато українських будівельників здобули досвід роботи з європейськими стандартами якості в Польщі, і цей досвід має бути використаний для підвищення якості житлового будівництва в області.

Одеська область традиційно була важливим освітнім центром України з потужними університетами та науково-дослідними інститутами. Регіональна влада має розробити програму повернення викладачів, науковців та освітніх працівників, які наразі працюють в європейських університетах та наукових центрах. Ця програма має включати створення міжнародних дослідницьких лабораторій, гранти на наукові дослідження, конкурентні зарплати та можливості для міжнародної співпраці.

Особливу увагу слід приділити розвитку дистанційної освіти та цифрових освітніх технологій, враховуючи, що 80% клієнтів обласної служби зайнятості складають жінки, багато з яких мають вищу освіту та можуть працювати в сфері онлайн-освіти.

Незважаючи на поточну кризу туристичної галузі, Одеська область має унікальний потенціал для розвитку культурного туризму цілий рік. Включення історичного центру Одеси до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО створює нові можливості для залучення міжнародних туристів. Регіональна влада має розробити довгострокову стратегію реструктуризації туристичної галузі з акцентом на культурні та історичні атракції, гастрономічний туризм та велнес-послуги.

Розвиток цифрової інфраструктури має стати пріоритетом для залучення ІТ-фахівців та працівників, які можуть працювати віддалено. Одеська область має створити мережу сучасних коворкінгів та бізнес-центрів, забезпечити стабільне високошвидкісне інтернет-з'єднання та запровадити податкові пільги для ІТ-компаній, що створюють робочі місця в регіоні.

Враховуючи високий рівень цифрової грамотності українських мігрантів у Польщі, область може стати центром аутсорсингових послуг для європейських компаній. Це дозволить забезпечити робочі місця для висококваліфікованих фахівців без необхідності фізичної присутності в офісі, що особливо актуально в умовах продовження безпекових ризиків.

Система охорони здоров'я Одеської області потребує значного зміцнення для обслуговування як місцевого населення, так і внутрішньо переміщених осіб. Регіон має розробити програму залучення українських медиків, які працюють у Польщі, через пропозицію конкурентних зарплат, сучасного обладнання та можливостей для професійного розвитку. Особливу увагу слід приділити розвитку реабілітаційних центрів для ветеранів та психологічної допомоги населенню.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки і запропонувати такі рекомендації:

1. Розглянуті теорії міграції є критично важливими для аналізу міграційних процесів, викликаних війною в Україні. Вони надають комплексний погляд на причини міграції, вибір країн призначення, роль соціальних мереж та глобальні структури, що впливають на конфлікт. У сучасних умовах, коли війна триває, а потреби біженців залишаються величезними, ці теорії допомагають розробляти ефективні стратегії підтримки та інтеграції, враховуючи як локальні, так і глобальні фактори.

Подальші дослідження вимушеної міграції в умовах війни мають зосередитися на розробці ефективних механізмів захисту прав вимушених мігрантів, зміцненні національних систем захисту та підтримці гуманітарних ініціатив громадянського суспільства.

2. Економічні наслідки міграції для країн походження та прийому мають суперечливий характер, що вимагає розробки відповідних ефективних політик, спрямованих на використання позитивних сторін та нівелювання ризиків. З одного боку, для країн прийому мігранти можуть сприяти економічному зростанню через споживання, інвестиції та підприємництво, вони також можуть вносити вклад у державні фінанси через податки, соціальні та культурні наслідки включають збільшення різноманіття, що може принести культурне збагачення; водночас прийом мігрантів призводить до суттєвого збільшення витрат на їхню адаптацію, а культурні відмінності можуть призвести до соціальних напруг або викликів інтеграції. З іншого боку, для країни походження міграція нерідко призводить до втрати людського капіталу через виїзд кваліфікованих фахівців, що може сповільнити економічний розвиток, зменшуючи потенціал для інновацій та зростання, також зменшення пропозиції праці може призвести до дефіциту робочої сили. Водночас економіка країн-реципієнтів має можливість

отримати суттєвий зиск з грошових переказів мігрантів додому та можливості реалізації їхнього підприємницького потенціалу – оскільки доволі поширена практика відкриття мігрантами, які накопичили певні ресурси за кордоном власного бізнесу на батьківщині.

3. Досліджуючи стан міграції з України до Польщі, встановлено, що попри складнощі оцінки загальної чисельності трудових мігрантів в Польщі, які виїхали з років відновлення нашої країною незалежності – безперечним є висновок, що Польща знаходиться серед лідерів за трудовою міграцією українців, наявні дані, котрі свідчать, що до повномасштабного вторгнення в Польщі проживали або працювали близько 1,35 мільйона українців, переважно як трудові мігранти. Далі, після початку повномасштабного російського вторгнення, з лютого 2022 р. зафіксовано понад 6 мільйонів перетинів кордону з України до Польщі, хоча і не всі ці люди лишилися у Польщі, масштаб вимушеної міграції є колосальним.

Порівнюючи стан міграції з України до Польщі до повномасштабного вторгнення та після, слід визначити такі його особливості – до початку повномасштабного вторгнення міграція українців до Польщі була переважно трудовою, зумовленою економічними факторами, безвізовим режимом та попитом на робочу силу в Польщі (у будівництві, сільському господарстві, сфері послуг). Після лютого 2022 року міграційний потік з України до Польщі має всі ознаки вимушеної гуманітарної міграції через повномасштабну неспровоковану російську агресію. Крім того, трудова міграція доповнилася висококваліфікованим персоналом. В цілому сучасні міграційні потоки суттєво вплинули на демографічні, економічні та соціокультурні параметри польського суспільства. Початковий масовий приплив 1,5 мільйона біженців протягом перших місяців війни трансформувався у стабілізовану діаспору 994,18 тис осіб, що засвідчує перехід від гуманітарної кризи до структурованого міграційного процесу з довгостроковими наслідками

4. Українські мігранти, як трудові, так і вимушені, відіграють значущу роль на ринку праці та соціальній сфері Польщі, оскільки є активними економічно, працюють, і попри те, що частина біженців отримують урядові виплати, гроші, які українці заробляють в Польщі – значною мірою залишаються в ній, створюючи позитивний синергетичний ефект одночасно від вирішення проблем польського ринку праці – до надходження додаткових доходів в економіці та збільшення попиту на польські товари та послуги всередині країни.

При цьому існують певні відмінності між позиціями, на яких працевлаштовані біженці та «довоєнні» мігранти на польському ринку праці. Зокрема, вимушені українські мігранти є в масі відносно добре освіченими людьми, але вони опинилися в нестабільній, навіть можна сказати, кризовій ситуації в Польщі; своєю чергою ті, хто прибув до Польщі до 2022 року, мали в середньому нижчу освіту, але кращу підготовку та орієнтувалися на польському ринку праці та частіше мали затребувані навички, відповідно їхнє положення є кращим та більш стабільним.

5. Економічний вплив зароблених грошей мігрантів на українську економіку можна оцінити як сприятливий, оскільки «вливання» мігрантських грошей дозволяє нарощувати доходи домогосподарств та регулювати платіжний баланс надходженнями у валюті.

Цей позитивний вплив працює не лише для України. Якщо понад 18 млрд. дол. США українські мігранти з відправили до своїх родин, то чим більше мігранти заробляють, тим більше вони залишають коштів і у країні свого перебування, у Польщі, витрачаючи гроші на себе та купуючи товари, вироблені в цій країні.

6. Польща демонструє високу зацікавленість в українських родинах з дітьми, розглядаючи їх як стратегічно важливу групу для демографічного та економічного розвитку. Селективна міграційна політика польського уряду щодо вимушених мігрантів з України спрямована на інтеграцію певних їх категорій через освіту, мовну адаптацію та економічну активність, але з

чіткими умовами, такими як обов'язкове навчання в польських школах і дотримання міграційних правил. Заходи, що впроваджуються, такі як створення центрів інтеграції, інфраструктурні інвестиції, забезпечення умов для навчання та інтеграції дітей та спрощення сімейного возз'єднання, свідчать про системний підхід з боку Польщі до утримання українців, хоча геополітичні та внутрішні обмеження можуть звузити масштаби цієї політики після 2026 року.

7. Політика реєміграції є критично важливою для майбутнього України та має базуватися на комплексному підході, що поєднує гарантії безпеки, економічні стимули, соціальну підтримку та міжнародну співпрацю. Польський напрямок, як найбільший за обсягом українських мігрантів, потребує особливої уваги та розробки цільових програм співпраці. Успіх політики реєміграції залежатиме від здатності українського уряду створити привабливіші умови для життя та роботи в Україні порівняно з країнами перебування, забезпечуючи при цьому добровільність повернення та повагу до прав людини. Без активної та ефективної політики реєміграції Україна ризикує втратити значну частину свого людського капіталу, що унеможливить повноцінне післявоєнне відновлення та довгострокове економічне зростання.

Одеська область має значний потенціал для успішної реалізації регіональної політики реєміграції завдяки своєму стратегічному розташуванню, розвиненій інфраструктурі та традиційним економічним зв'язкам з європейськими ринками. Успіх цієї політики залежатиме від здатності регіональної влади створити привабливі умови для повернення у ключових секторах економіки – портовому господарстві, сільському господарстві, освіті та цифровій економіці. Комплексний підхід, що поєднує економічні стимули, житлову підтримку, розвиток інфраструктури та міжнародне співробітництво, може забезпечити повернення 35-50 тис. українців протягом наступних 3-5 років, що суттєво зміцнить демографічний та економічний потенціал регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабіч К. Ситуація «Мігрант». Роздуми про вимушену міграцію в прикладах і визначеннях. URL: <https://cedos.org.ua/sytuacziya-migrant-rozdumy-pro-vymushenu-migracziyu-v-prykladah-i-vyznachennyah/> (дата звернення 12.08.2025)
1. Бараняк І. Є. Теоретико-концептуальні підходи до дослідження вимушеної міграції населення. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2869/2793> (дата звернення 14.08.2025)
2. Близько 8% населення країни: в Польщі підраховали, в яких містах мешкає найбільше біженців з України. URL: <https://espreso.tv/blizko-8-naselennya-kraini-v-polshchi-pidrakhuvali-v-yakikh-mistakh-meshkae-naybilshe-bizhentsiv-z-ukraini> (дата звернення 16.08.2025)
3. Боєцька-Пономаренко Б. Т., Пономаренко О. В., Шевченко В. В. Типи міграції: оновлене бачення класифікації. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. Т. 33 (72). № 4. С 6–12.
4. Вимушена міграція в умовах війни: виклики, фінансово-економічні ризики, напрями розв’язання проблем. / Червінська, Л., Каліна, І., Червінська, Т., Сафонов, Ю., Ліщенко, А., Шуляр, Н. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. № 2(55). С. 531–545.
5. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 33 с.
6. Глосарій з міграції. URL: <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration> (дата звернення 10.08.2025)
7. Голота Н. П., Михайлов Р. І., Машталір М. О. Вплив цифровізації на міграційні процеси: правові аспекти. *Академічні візії*. 2023. № 17. URL:

<https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/257> (дата звернення 11.07.2025)

8. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm (дата звернення 12.08.2025)

9. Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. Ч. 1. Вимушені мігранти – соціологічний погляд в гендерному вимірі. / Український центр економічних та політичних досліджень ім. Олександра Разумкова. Київ, 2024. 204 с.

10. Європейський комітет з питань міграції. URL: <https://pace.coe.int/en/pages/committee-27/committee-on-migration-refugees-and-displaced-persons> (дата звернення 14.08.2025)

11. Завгородня В. М., Полянська Є. А. Поняття та категорії вимушених мігрантів у міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 402–405.

12. Конвенція про статус біженця 28 липня 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 11.08.2025)

13. Левицька О., Мульська О. Моделювання інтенсивності зовнішньої міграції населення України в умовах посилення середовища виштовхування. *Економіка України*. 2020. № 9. С. 48–65.

14. Литвинчук О. В., Юрківський, О. Й. Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2 (104). С. 71–78.

15. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2(48). С. 37–57.

16. Лук'яненко І. Г., Новік А. Ю. Моделювання впливу інтенсифікації міграційних процесів на соціально-економічну стабільність в Україні. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 123–133.

17. Ляшко М. Я. Сучасні виклики міграційних процесів та їх аналіз. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2023. № 2 (31). С. 139–147.
18. Малиновська О. Міграційна політика: Глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
19. Мандрік А., Крючкова Н., Якубовський С. Міграційні процеси між Україною та Польщею: динаміка, структура й економічні наслідки. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № (6 (57)). С. 30–37.
20. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник. 2-ге вид., доп. і перероб. / за ред. У.Я. Садової. Львів : ІРД ім. М. І. Долишнього НАНУ, 2018. 226 с.
21. Неговська Ю. М., Белець М. В., Грицишена З. О. Міграційні процеси в Україні: виклики, економічні наслідки та шляхи реагування. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 3 (285). С. 296–305.
22. Негрей М. В., Комар М. І. Моделювання міграційних процесів в умовах невизначеності економічної політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 9. С. 182–186.
23. Новосад К. Сучасні моделі дослідження міжнародної міграції. *Грані*. 2020. Т. 23. № 5. С. 15–27.
24. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 10.08.2025)
25. Потапенко В. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2023. URL: <https://surli.cc/xkclbq> (дата звернення 15.07.2025)
26. Ровенчак О. А. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127–139.
27. Сайт для громадян України. URL: <https://www.gov.pl/web/ua> (дата звернення 13.06.2025)
28. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4(102). С. 61–64.

29. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. *Світогляд*. 2015. №5 (55). С. 41–54.
30. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) URL: <https://www.unhcr.org/ua/> (дата звернення 10.06.2025)
31. Цевух Ю. О., Мандрік А. І. Фіскальна політика США у сучасних глобальних умовах. «Соціально-економічні наслідки сучасної бюджетної політики в ЄС, США та Україні»: Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 28 червня 2025 р.) / за заг. ред. д.е.н., проф. С. О. Якубовського Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. 86 с. С. 39–41.
32. Borovska H., Khokhlov V. Climate data for Odesa, Ukraine in 2021–2050 based on EURO-CORDEX simulations URL: <https://rmets.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/gdj3.197> (дата звернення 17.07.2025)
33. Castelli F. Drivers of migration: why do people move?. *Journal of Travel Medicine*. 2018. Vol. 25. Issue 1. URL: <https://doi.org/10.1093/jtm/tay040> (дата звернення 17.07.2025)
34. Collinson S. Europe and International Migration. London; New York: Pinter Publishers, 1994. 210 p.
35. Country chapter Poland 2025-2026. Ukraine situation regional refugee response plan. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/114371> (дата звернення 18.06.2025)
36. King R. Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations. 2012. № 12. P. 1–43.
37. Krieger H. Migration trends in an enlarged Europe. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004. 110 p.
38. Labour Migration. Migration Data Portal. URL: <https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration> (дата звернення 20.06.2025)

39. Odesa region Export and investments potential Region of strong economic opportunities. URL: <https://rei.mfa.gov.ua/storage/app/sites/139/odesa-export-and-investment-opportunities.pdf> (дата звернення 19.07.2025)
40. Odessa – 2022. Odessa Economic and Social Development STRATEGY 2022. URL: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_eng.pdf (дата звернення 21.07.2025)
41. Office for Foreigners. URL: <https://www.gov.pl/web/udsc-en> (дата звернення 16.06.2025)
42. Sadova U., Stepura T., Baranyak I. Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*. 2020. Vol. 8, №. 1. P. 60–78.
43. Salt J. Current Trends in International Migration in Europe. Strasbourg: Council of Europe, 2005. 47 p.
44. The living and economic situation of migrants from Ukraine in Poland in 2024 Survey report. Department of Statistics Warsaw, 2024. 41 p.
45. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (дата звернення 15.07.2025)
46. Ukraine situation regional refugee response plan. January 2025 – December 2026. Geneva, Switzerland, January 2025. 217 p.
47. Ukrainian migrants in Poland. URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/regionalprofile/english-version-country-profiles/545413/ukrainian-migrants-in-poland/> (дата звернення 20.08.2025)
48. United Nations Refugee Agency. URL: <https://www.unhcr.org/ua/> (дата звернення 13.07.2025)

49. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. International migration. URL: <https://www.un.org/development/odesa/pd/content/international-migration-1> (дата звернення 14.06.2025)

50. What is forced migration? Forced migration online. URL: <http://www.forcedmigration.org> (дата звернення 19.07.2025)